

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 8 Sayı: 1 Yıl: 2025

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/by>

Hakemli Makaleler

Araştırma Makalesi

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 24.03.2025

Kabul tarihi: 20.06.2025

Yayınlanma tarihi: 30.06.2025

Article Info

Date submitted: 24.03.2025

Date accepted: 20.06.2025

Date published: 30.06.2025

Anahtar Sözcükler

*Bilgi Kaynakları, Terminoloji,
Sözlükçe*

Keywords

*Information Resources,
Terminology, Lexicon*

DOI numarası

10.33721/by.1664648

ORCID

0000-0002-7751-2835 (1)

0000-0001-9431-4403 (2)

Bilgi Kaynakları ve Kayıt Ortamları Sözlükçe Denemesi

*A Pilot Lexicon of Information Sources and Carrier Types
Terms*

İhsan ÖZKOL

Arş. Gör. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler
Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Arş. Gör., ihsan.ozkol@ikcu.edu.tr

Hakan ANAMERİÇ

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi
Bölümü Öğretim Üyesi, anameric@ankara.edu.tr

Öz

Bu çalışma, bilgi kaynakları ve kayıt ortamlarına ilişkin terimlerin sistematik, kavramsal ve tutarlı biçimde tanımlanmasını; meslekî terminolojide kavramsal bütünlüğün desteklenmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir: “*Bilgi kaynakları ve kayıt ortamları terimlerinin ulusal ve uluslararası terminoloji kaynaklarındaki anlam farklılıkları nelerdir ve bu farklılıklar meslekî terminoloji tutarlılığını nasıl etkilemektedir?*” Çalışmanın odak noktası, Türkçe karşılık verilen terimlerin literatürdeki kullanımını yaygınlaştırmak, benzer özelliklere sahip olanlar ile parça-bütün, tür-alt tür ilişkileri taşıyan kavramlar arasındaki bağları sistematik biçimde göstermeye çalışmaktır. Bu bağlamda bilgi kaynaklarının tür (genre), alt tür (form) ve kayıt ortamlarının (carrier) kavramsal düzlemde açıklanması, söz konusu kaynakların yönetimi, erişimi ve korunmasına ilişkin meslekî süreçlerin daha bilinçli yürütülmesini destekleyecektir. Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmış; ulusal ve uluslararası terminoloji standartları, alan sözlükleri ve bilimsel literatür taranmıştır. Terimler, disiplin içi ve disiplinler arası kullanımları dikkate alınarak sistematik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Çalışmada klasik ve dijital bilgi kaynakları ile bu kaynakların kaydedildiği ortamların fiziksel, teknik ve içerik özellikleri çerçevesinde bir sözlükçe oluşturulmuştur. Terimlerin tanımlanmasının yanı sıra, literatürdeki kullanımlarına göre anlam alanlarının belirlenmesi ve disiplinler arası içerik tutarlılığının sağlanması hedeflenmiştir. Bulgular, terminolojik farklılıkların yalnızca dilsel tercihlerden değil, aynı zamanda meslekî disiplinlerin tarihsel gelişimi ve kurumsal geleneklerinden kaynaklandığını; bu durumun da bilgi meslekleri arasında ortak anlam üretimini ve standardizasyonu zorlaştırdığını göstermektedir. Çalışmanın amacı, etimolojik, linguistik, semantik ya da gramer temelli terim üretimi veya söz dizimsel karşılaştırmalar yapmak değildir. Bu çalışma, bilgi ve belge yöneticileri, araştırmacılar ve öğrenciler için bilgi kaynakları ve kayıt ortamları hakkında meslekî terminolojiden oluşan güvenilir bir başvuru kaynağı sunmayı ve terminolojik standartlaşma çabalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Abstract

This study aims to define terms related to information sources and recording media in a systematic, conceptual, and consistent manner, thereby supporting conceptual coherence within professional terminology. The primary research question is formulated as follows: “What are the semantic differences in the definitions of terms related to information sources and recording media across national and international terminological resources, and how do these differences affect the consistency of professional terminology?”

The focus of the study is to promote the use of Turkish equivalents of relevant terms in the literature and to systematically illustrate the relationships among concepts that share similar characteristics or exhibit part-whole and genus-subgenus relations. In this context, the conceptual clarification of the genres, subgenres, and carriers of information sources is expected to support more informed execution of professional processes related to their management, access, and preservation. The study adopts a descriptive analysis method, reviewing national and international terminology standards, domain-specific glossaries, and scholarly literature. The terms have been assessed through a systematic approach that considers both intra- and interdisciplinary usages. A lexicon has been developed, covering both classical and digital information sources, along with the physical, technical, and content-related properties of the media in which they are stored. In addition to term definitions, the study also seeks to identify their semantic domains as reflected in the literature and to ensure content consistency across disciplines. The findings show that terminological differences stem not only from linguistic preferences but also from the historical development and institutional traditions of professional disciplines. This situation hinders the creation of shared meanings and the standardization efforts among information professions. The aim of the study is not to engage in etymological, linguistic, semantic, or syntactic derivations or comparisons. Rather, it seeks to provide a reliable reference resource for information and records managers, researchers, and students on professional terminology related to information sources and recording media, contributing to terminological standardization efforts.

1. Giriş

Bilimsel çalışmada kullanılan yazı dili ve sözlü ifadelerin en önemli özellikleri terim kullanımının yoğunluğu ile zaman içerisinde terim ve ifadelerin kendine has bir yapı kazanarak “jargon” haline dönüşebilmesidir. Bir bilim dalı ve/veya uygulama alanında kavramlara karşılık gelen kelimeleri ifade eden terimler (istilahât), genellikle teknik ve meslekî ifadeleri, işleyişi veya farklılıkları anlatmak için kullanılırlar. Bu nedenle çoğu zaman “o alana has / ona özgü” anlam taşıdıkları kabul edilir. Ancak, terimler sadece bir alana özgü değildir; benzer terimler, farklı alanlarda farklı anlam ve karşılıklarla kullanılabilir. Elbette terimlerin oluşum ve kullanımında ilgili dile özgü birçok linguistik, etimolojik, gramer/dil bilgisi, sentaks/cümle bilgisi, fonetik ve alfabeye ilişkin kural ve yapıların etkili olduğu açıktır. Terimlerin ilgili bilim dalı ve/veya uygulama alanının teknik, yöntem, uygulama, kuram, teori ve literatüründe kullanımının yaygınlaşması, bunların derlenmesini ve tanımlanmasını gerektiren bir zorunluluk olmuştur. Öyle ki kimi terimler farklı alanlarda farklı kapsam, anlam ve bağlamlarda kullanılmaya başlamış, “has/özgü” olma paylaşılr duruma gelmiştir. Böylelikle alana ilişkin ortak bir anlayış oluşturan terimler, terminoloji kavrayışını da şekillendirmiştir.

Belirli bir alana özgü oluşan terminolojinin gelişim ve değişim süreci yazılı ve sözlü iletişim ile gerçekleşirken, toplu ve sistematik biçimde kaydedilmesi, ciddi bir emek ve tecrübe gerektiren bir sürecin ürünleri olan sözlükler ile olabilmektedir. Sözlük bilimi diğer adıyla leksikografi bu yöndeki uygulamaların sonucu olarak ortaya çıkan mesleki sözcüklerin danışma kaynağı niteliğinde ortamlarda derlenmesine hizmet eden bir bilim dalı olarak gelişim alanı bulmuştur. Sözlük bilimi içinde yer alan danışma kaynakları farklı amaç, yöntem, ölçüt ve ilkeler esas alınarak hazırlanır. Bunlar arasında belirli bir alana -uzmanlık alanına- ait “terim” veya “terminoloji” sözlükleri,¹ dil sözlüklerinden sonra en yaygın olanlardır (Bekdaş, 2017, s. 54-57; Deniz Yılmaz, 2023, s. 658). Bu tip sözlüklerin hacimleri ait oldukları alanın terim sayısı, etki alanı ve yaygınlığına bağlıdır.

Leksikografi açısından da bakıldığında terim ve konu sözlükleri, bir bilim dalı ve uygulama alanındaki;

- sözcük dağarcığının süreç içerisindeki gelişiminin,
- diğer yakın alanlarla olan etkileşiminin,
- terim üretiminin nitelik ve nicelik yönünden durumunun,
- alan yazınındaki değişiminin
- kendi içinde ve dışındaki iletişiminin

kavranmasına yardımcı olduğu söylenebilir (Rukancı vd., 2023, s. 8).

Temel alanlardan kütüphanecilik ve arşivcilik, XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren dokümantasyon, bilgi bilimleri ise XX. yüzyılın ortalarından itibaren meslek eğitimi/formasyonu, teknik

¹ Farklı bilim dallarında hazırlanmış sözlükler için bakınız; Ahmet Topaloğlu ve Mustafa S. Kaçalin, “Sözlük”, TDV İslam Ansiklopedisi C. 37, İstanbul: TDV, 2009, s. 412.

ve meslek kuralları, eğitim programı (müfredatı), araç-gereç (teçhizat/ekipman), usûl/yöntem, meslek standardı, etik kurallar ve mevzuat ile kendi terminolojisini geliştirmeye başlamıştır. XX. yüzyılın ortalarından itibaren ise anılan bilim dalları ile uygulama alanlarının ve bu alanlara bağlı alt alanların ortaya çıkması, disiplinler arası iletişimin artması ve böylelikle literatüre katkı yoluyla alanda hazırlanmış terim sözlüklerinde artış olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın kapsamını, hacmini ve ortaya konulacak sözlük tipolojisini belirlemek adına dilimizde “sözlük” anlamına gelen veya bu içerikte kullanılan bazı terimlere değinmekte yarar vardır.

Türk Dil Kurumu’nun (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğü’nde (2025) “*bir dilin bütün zamanlarda veya belli bir çağda kullanılmış kelimelerini, kelime gruplarını, deyim ve atasözlerini genellikle alfabe sırasına göre alarak sözcük türünü, okunuşunu, yabancı kökenliyse hangi dilden geldiğini, kullanım alanlarını gösterip tanımlarını yapan, varsa başka dillerdeki karşılıklarını veren yapı*” olarak tanımlanan sözlüğün kapsam, kelime/terim sunumu, tanımlamalardaki ayrıntı düzeyi ve terim çeşidine göre farklılık gösteren türleri vardır. Bunlardan lügat/lûgat [glossary] temelde dil, lehçe, kelime hazinesi anlamlarını ifade etse de Türkçede “sözlük” karşılığı ve birçok dil, terim ve konu sözlüğünde isim olarak kullanılmıştır. Dilimize girdiği Arapçada “*toplum bireylerinin duygu ve düşüncelerini birbirine anlatmak için kullandıkları kelimelerden meydana gelen eser*” anlamında kullanılmış, İngilizce karşılığı olan glossary ise “*bir metin içerisindeki veya bilgi alanındaki teknik veya özel [anlaşılması zor] sözcüklerin anlamlarını açıklayan [alfabetik] liste/terim derlemesi*” anlamlarıyla karşılık bulmaktadır (Oxford English Dictionary, 2000; Cambridge University Press, 2008; Durmuş, 2009, s. 398; The Merriam-Webster Dictionary, 2022). Özellikle son 50 yılda Kütüphanecilik ve Enformasyon Bilimleri alanında yukarıdaki tanımlara nazaran daha geniş ve detaylı lügat çalışmaları yapılmıştır. Bunlar arasında 1983’te yayınlanmaya başlayan American Library Associations tarafından hazırlanan *The ALA Glossary of Library and Information Science* ve ilk baskısı 2004’te Richard Pearce-Moses (2005) tarafından hazırlanarak yayınlanan *Glossary of Archival and Records Terminology* yer almaktadır. Alanın en kapsamlı ve en çok baskı yapan danışma kaynaklarından Ray[mond John] Prytherch’in (2005) yeni baskılarını hazırladığı *Harrod’s Librarians’ Glossary and Reference Book* [2016 - 10. Baskı],² alana ilişkin terimlerin yanı sıra kelime ve harflerden oluşan kurumlara, sistemlere, ürün kısaltmalarına, URL’lere, terimler arası göndermelere yer verirken birden fazla anlama gelen veya birden fazla alanda kullanılan terimler daha geniş ve örnekli olarak açıklanmıştır. Lügat niteliğindeki bu örneklerin, içeriklerinde yer verdikleri kurum adları, ürün kısaltmaları, URL’ler, gönderme ilişkileri ve çok anlamlı terim açıklamaları gibi farklılıkları sayesinde, geleneksel sözlüklere kıyasla daha geniş bir çerçeve ve kapsama sahip olduğu; bu yönleriyle zamanla kapsamlı/büyük sözlük özelliği de kazanabildiği görülmektedir. Bu üç örnek de içerik bakımından birer lügat özelliği taşımasının yanı sıra, belirli bir alanın terimlerini sistematik bir şekilde sunmaktadır. Birçok sözlük ve lügat içerikleri, amaçları, kapsamı, hedef/okuyucu kitlesi, terim sayısı ve yayın türü -kitap, makale, kitap içi bölüm ve bunların elektronik ortamları- göz önüne alındığında birbirlerini niteleyen “sözlük/dictionary” veya “lügat/glossary” isimlerini içeren eser adları ile ifade edilmişlerdir.

Sözlük (dictionary) ve lügat (glossary) sözcükleri alana ilişkin leksikografi kaynaklarında³ ayrı ayrı tanımlanmış ve birbirlerine gönderme yapılmamıştır. Bu durum yukarıda değinilen özellikleri nedeniyle iki ayrı danışma kaynağı olduklarını vurgularken amaç, düzen ve hazırlanış metodolojilerinin benzer olduğunu da ortaya koymaktadır. İlginçtir bu tanımların alındığı çalışmalarda sözlük “kitap” formunda bir bilgi kaynağıyken glossary, “.....terimleri içeren bir alfabetik liste” olarak açıklanmıştır.

Türkçede sözlük karşılığı kullanılan bir diğer sözcük, “kâmûs”tur. Türkçede lügat kelimesinin eşanlamlısı olarak karşılık bulmakta ve kâmûs terimi kelime anlamlarından biri olan okyanusun mecaz olarak “ait olduğu dilin zenginliği”ni belirtmek için kullanılır (Durmuş, 2009, s. 399; Ayverdi, 2010, s. 615). Türkiye’de yapılan dil ve terminoloji sözlüğü çalışmalarda 1990’ların başlarına kadar hem eserin

² Leonard Montague Harrod’ın (1905-1984) hazırladığı bu terim sözlüğü ilk olarak, *The Librarians’ Glossary* adıyla yayınlanmış 1938’de *The Librarians’ Glossary of Terms Used in Librarianship, Documentation and the Book Crafts, and Reference Book* adıyla 1959 (2.), 1971 (3.) ve 1977’de 4. baskısı yapılmıştır. 5. baskıdan itibaren Harrod’s Librarians’ Glossary and Reference Book adıyla yayınlanmaktadır.

³ *Technical Dictionary of Library and Information Science: English/Spanish - Spanish/English* (1993), *Dictionary of Library and Information Science* (1997), *Dictionary of Library and Information Science (DLIS)* (2002, 2004), *Dictionary of Library and Information Management* (2006), *A Glossary of Terms in Librarianship and Information Management* (2007), *ALA Glossary of Library and Information Science* (2013), *Harrod’s Librarians’ Glossary and Reference Book* (2010, 2016),

adını hem de kaynak türünü ifade etmek için kullanılmıştır.⁴ Ayverdi'nin (2010, s. 615) “*bir dilin bütün kelimelerini içine alan büyük sözlük, büyük lugat kitabı*” tanımından, bu makalede ele alınan sözlükçe çalışmasının içerik, terim/sözcük niteliği, kapsamı ve yayın türü bakımından farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır.

Kütüphanecilik, arşivcilik ve enformasyon bilimleri alanında eser adında “kâmûs” kullanılmış bir sözlük bulunmamakla beraber, bu terimin dil sözlüklerini nitelendirdiği açıktır. Sözlük anlamıyla kullanılan bir diğer sözcük leksikon’dur (lexicon). Özellikle İngilizce, Almanca ve İskandinav dillerinin diğer dillerdeki karşılıklarını veren dil sözlüklerinde başlık kullanılan leksikon ifadesi genellikle kelime sayısı sınırlı/sınırlandırılmış veya belirli alanlara özgü, terim sayısı göz önüne alındığında daha küçük kapsamlı sözlük veya listeleri tanımlamaktadır.⁵ Buradan hareketle belirli bir dala/alana özgü, daha dar, seçilmiş terimlerin tanımlarının verildiği özelleştirilmiş sözlük çalışmalarının da var olduğu anlaşılabilmektedir. Bu tür leksikografi çalışmalarına sözlükçe/lugatçe denilmektedir.

Sözlükçe/lugatçe, anlam ve hazırlanış amacı bakımından yukarıda açıklanmaya çalışılan sözlük anlamında kullanılan terimlerle karşılaştırıldığında, tanımlanacak veya listelenecek terim hacmini/sayısını ve kapsamını belirtmesi bakımından önemlidir. Dilbilim terimi olarak “sınırlı sayıdaki sözcüğün anlamlarını kısa olarak gösteren veya yalnız bir sanat, bir bilim ya da bir halk sınıfının kullandığı kelimeleri içeren sözlük” şeklinde tanımlanırken “terim sözlüğü” karşılığı olarak da ifade edilmektedir. Eşanlamlısı olan lugatçe ise “*belirli bir sanat veya bilime mahsus kelimelerin anlamlarını veren lugat*”, “*dilin bir kısım kelimelerini veya belli bir konuya ait kelimeleri içine alan küçük sözlük*” ve “*küçük sözlük*” olarak tanımlanmaktadır (Tuğlacı, 1971, s. 1086; Türkiye Bilimler Akademisi, 2011, s. 1065). Bu bakımdan değerlendirildiğinde, çalışmanın kapsamının bilgi kaynakları ve bunların üzerine kayıtlı olduğu ortamlar olarak belirlendiği göz önüne alınırsa, bu denemenin bir **sözlükçe/lugatçe** türüne karşılık geldiği söylenebilir.

Bu bağlamda, çalışmanın kapsadığı disiplinlerin sınırlarının ve ilişkilerinin açıklığa kavuşturulması gereklidir. “Kütüphanecilik ve Enformasyon Bilimleri” ifadesi, belirli bir meslek adlandırmasından ziyade; bilginin ve bilgi kaynaklarının erişimi, düzenlenmesi, tanımlanması ve kullanıma sunulması süreçlerinde benzer hedefleri paylaşan, farklı ancak ilişkili disiplin ve uygulama alanlarını kapsayan üst bir kavram olarak ele alınmıştır. Ancak bu yaklaşım, özellikle arşivcilik alanındaki kimi kuramsal ve meslekî gelenekler tarafından mesafeli biçimde değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle, disiplinsel çeşitliliği daha kapsayıcı bir biçimde ifade etmek amacıyla, “Bilgi Bilimleri” (Informationswissenschaften) yaklaşımı tercih edilmekte ve bu üst başlık altında kütüphanecilik (Bibliothekswesen), arşivcilik (Archivwesen) ve dokümantasyon/bilgi yönetimi (Dokumentationswesen) ya da güncel kullanımıyla Informations- und Datenmanagement) gibi alt uzmanlık alanları tanımlanmaktadır. Örneğin Almanya’da Potsdam Uygulamalı Bilimler Üniversitesi’nde bu alanlar “Bilgi Bilimleri Bölümü” çatısı altında bir arada yapılandırılmaktadır (Fachhochschule Potsdam, 2024). Bu yaklaşım, farklı alanlar arası terminolojik ilişkilerin bir üst kavramsal yapı altında, alanlar arası özerklik ve etkileşim dengesini gözeterek ele alınmasına olanak tanımaktadır (Saracevic, 1999, s. 1051–1053; Bates ve Maack, 2010, s. 2563–2565; Rubin, 2016, s. 3–5).

Rubin’e (2016, s.16–18) göre, yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarından bu yana, kütüphaneler ve arşivlerin özel ve akraba bir ilişkiye sahip olduğu konusunda ortaya çıkan bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu akraba alanların her biri, literatürde kendine özgü tanımlarla karşılık bulmaktadır. Kütüphanecilik, Rubin (2016, s. 3–5) tarafından bilgi kaynaklarının düzenlenmesi, toplanması, korunması ve kullanıcıya sunulması süreçleriyle ilgili bir alan olarak tanımlanmaktadır. Arşivcilik ise uzun vadeli yönetsel, hukuki ve tarihsel değer taşıyan belgelerin korunmasını ve erişime sunulmasını amaçlayan bir disiplin olarak ifade edilmektedir (Millar, 2017, s. 21–24). Arşivcilik alanına benzer eksenli süreçlerden oluşan dokümantasyon, UNESCO’ya (1974, s. 4) göre dokümanların toplanması, sınıflandırılması, özetlenmesi

⁴ Önceki yıllarda Kâmûs-ı Türkî, Askerî Kâmûs, Resimli Türkçe Kâmûs, Kâmûs-ı Felsefe, Resimli Kâmûs-ı Fransevî gibi bu sözcük ile isimlendirilmiş yazılmış, çoğaltılmış veya basılmış eserler bu değerlendirmenin dışındadır. 1971’de 3 cilt olarak basılan “Okyanus” 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük’de “kâmûs”un kelime anlamına atfen bir kullanım vardır bakınız; Okyanus 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük, Hazırlayan: Pars Tuğlacı, İstanbul: Pars Yayıncılık, 1971, s. x [Açıklamalar ve Kullanım Esasları].

⁵ Arşivcilik alanındaki döneminin güncel ana terimlerin bir dizininin/listesinin oluşturulması için hazırlanan ve Elsevier tarafından 1964’te yayınlanan *Lexicon of Archival Terminology* de bu mantıkla hazırlanmış 175 terimi içeren küçük sözlüktür. Bakınız; *Lexicon of Archival Terminology*, Edited by Jean Herbert, Amsterdam: Elsevier Publishing Company, 1964, ss. i-iv; Arşivcilik Terimleri Sözlüğü, Türkçe Hazırlayan ve Genişleten: Bekir Kemal Ataman, İstanbul: Librairie de Péra, 1995, s. ix.

ve erişime sunulması süreçlerini kapsarken; Prytherch (2005, s. 209) dokümantasyonu daha çok bilimsel ve teknik materyaller bağlamında ele alınan bir uygulama alanı olarak tanımlamıştır. Bilgi bilimi ise Bates ve Maack'a (2010, s. 2563–2565) göre bireylerin bilgiyi nasıl dönüştürdüğü, depoladığı, eriştiği ve kullandığı süreçleri inceleyen teorik bir alandır. Saracevic (1999, s. 1051–1053) tarafından bilgi biliminin daha geniş bir çerçevesi olarak değerlendirilen enformasyon bilimleri; teknoloji tabanlı bilgi sistemlerini, kullanıcı odaklı süreçlerle birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu alanların kurumsal işlevleri, bilgi nesnesine yaklaşım biçimleri ve hukuki sorumlulukları farklılıklar gösterse de -işlem detaylarına inilmemiş olan- birbirine kavramsal olarak yakınlığı sıkça vurgulanmaktadır. Örneğin Berlin'deki Bauhaus Arşivi, Marbach'taki Alman Edebiyat Arşivi ve Kanada'daki Ulusal Kütüphane ve Arşiv Kurumu, birleşik örgütlenme yapısına sahiptir. Bu nedenle Leonhardt (1989, s. 221-224; 2000, s. 86-88), Menne-Haritz (2000, s. 12) ve belge türlerinin arşiv ya da kütüphane ortamında değerlendirilmesinin, nesnel benzerlik yanında; zaman, kültür ve kurum bağlamına göre değişen işlevsel ayrımlara dayandığını belirtmektedir. Richter'e (2023, s. 4) göre bu yaklaşım, bu alanlar arasında bir "benzeşme" (Ähnlichkeit) değil, ancak bir "yan yanalık" (Nebeneinander) durumunu öne çıkarmaktadır. Her biri kendi tarihsel bağlamında gelişmiş, bağımsız yöntem ve kavram sistemlerine dayanan, ancak bilgi yönetimi çerçevesinde birbirini tamamlayan uzmanlık alanlarıdır.

Kütüphanecilik ve arşivcilik meslekleri, tarihsel olarak farklı kurumsal bağlamlarda gelişmiş, meslekî pratikleri, terminolojileri ve kuramsal temelleri birbirinden ayrı yapılar olarak biçimlenmiştir. Özellikle XIX. yüzyıldan XX. yüzyılın ortalarına kadar, bu iki alanın gelişimi paralel ama bağımsız seyretmiştir (Cox, 2000, s. 46; Yakel, 2003, s. 3-5). Arşivcilik; kayıtlı bilginin özgün bağlamını, otantisitesini ve kurumsal sürekliliğini korumaya odaklanırken; kütüphanecilik ise bilginin erişilebilirliğini ve kullanıcı hizmetlerini temel alarak gelişmiştir. Ancak XX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren özellikle dijitalleşme, kurumsal bilgi sistemleri ve bilgi yönetimi yaklaşımları bu alanları belirli noktalarda yakınlaştırmıştır (Hjørland, 2000, s. 30-32; Menne-Haritz, 2001, s. 60-62). Bu yakınsama, ortak hedefler etrafında iş birliği olanakları doğursa da her bir alanın kendi tarihsel gelişim çizgisini ve meslekî özerkliğini koruduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle bu çalışmada, söz konusu disiplinler arasında tek birleştirici çerçeve altında değil, ortak kullanılan terminolojik alanlara da odaklanılmış; kuramsal ve tarihsel farklılıklar dikkate alınarak disiplin içi anlam çeşitlilikleri analiz edilmiştir.

Bu çalışmada benimsenen çerçeve, söz konusu alanlar arasındaki terminolojik, tarihsel ve işlevsel ilişkilere dikkat çekerek, bütünleştirici bir referans yapısı kurmayı ve sözlükçenin dayandığı kavramsal zemin üzerinde netlik sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Amaç ve Gereksinim

Bilgi Bilimlerinin üzerine yoğunlaştığı amaç; bilginin kayıtlı olduğu her türlü kaynağın kullanıcılar tarafından erişilebilir kılınmasıdır. Bu temel amaç doğrultusunda “bilgi kaynağı” olarak adlandırılan basılı ve elektronik tüm kaydedilmiş türlerin, ortak ve kendine özgü özelliklerinin bilinmesi, bunların kataloglama/niteleme sürecinde standartlar ve kurallar dâhilinde kullanıcıların anlayabileceği bir dizge haline getirilmesi gerekir. Bilgi kaynakları ve kayıtlı oldukları çeşitli fiziksel ve elektronik ortam; bilgi gereksiniminin artışı, kayıt ortam ve yöntemlerinin gelişimi ile bilginin sunumu ve organizasyonu için en uygun biçimin oluşturulması isteğinin bir sonucu olarak gelişimine devam etmektedir.

Bu süreçte;

- farklı düzeyde bilgi/veri içeren,
- farklı amaçlara/gereksinimlere yönelik,
- farklı kullanıcı grubu/okuyucu kitlesine hitap eden,
- farklı fiziksel ve teknik özelliklere sahip,
- zamanla kullanımdan kalkan, alt türleri üretilen veya değişen,
- düzenli/düzensiz aralıklarla yayınlanan,
- bir araç yardımıyla çalıştırılabilen,
- yönlendirme yapan ve/veya doğrudan bilgi veren,
- farklı hukukî sorumluları/üreticileri/dağıtıcıları olan

bilgi kaynakları hazırlanmıştır. Anılan özelliklere sahip bilgi kaynaklarını birbirinden ayırt etmek veya ortak özelliklerini ortaya koymak, bunların içerik, fiziksel yapı/görünüş, kullanım/hazırlanış amacı, diğer kaynaklarla olan ilişkilerinin tanımlanmasıyla gerçekleştirilebilir.

Bu bağlamda bilgi kaynakları ve kayıt ortamlarına ilişkin olarak bilgi ve belge yöneticilerinin;

- yeni bilgi kaynağı türlerini ve alt türlerini,
- bilginin/verinin üzerine kaydedildiği kayıt ortamlarını,
- dilimize yabancı dillerden giren veya zaman içerisinde farklılaşan terimleri,
- dilimizde karşılık bulan terimleri,
- ilişkili bilim dalı ve uygulama alanlardaki kullanımlarını,
- terimlerin yanlış kullanımından kaynaklanan kavramsal kargaşayı

anlaması, ilişkilendirmesi ve tanıması ile benzer sözlük, lügat ve sözlükçe çalışmalarına destek olabilmek amaçlarıyla bu çalışma hazırlanmıştır.

Bu doğrultuda çalışmanın kapsamını; bilgi bilimlerini oluşturan yukarıda anılan temel alanlara ilişkin erişilebilen terminoloji sözlükleri ve sözlükçelerde yer alan, meslekî uygulamalar, akademik yazın ve sektörel yayınlarda kullanılan bilgi kaynakları ile kayıt ortamı terimleri oluşturmaktadır. Terimlerin farklı disiplin geleneklerinden türemiş olması dikkate alınarak, bu çalışmada terimler; tanım biçimleri, sınıflama yaklaşımları ve teknik içerikleri açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş, bu analiz sonucunda kavramsal benzerlikler, anlam ayrışmaları ve bütünleştirici kullanımlar terminolojik çerçevede ortaya konmuştur.

Sözlüklerin de aralarında yer aldığı danışma kaynakları, bu amaçların gerçekleştirilmesinde başlıca referans kaynaklarıdır. Telif kitaplara oranla daha kolay ve hızlı erişiminin olması, istenilen bilgiyi/veriyi sistematik düzende sunmaları, ilgili bilim ve uygulama alanındakilerce daha çabuk kabul görmeleri ve alan yazın ürünlerinin kavramsal kısımlarının bütünleyicileri olmaları bu danışma kaynaklarını popüler hale getirmektedir. Diğer bilim dallarında olduğu gibi gereksinimler ve değişiklikler karşısında yenilenmesi, türetilmesi, Türkçe karşılıklarının bulunması için Bilgi Bilimleri alanında da terim, kavram, deyim ve jargonun anlaşılabilirliği amacıyla sözlük ve lügat hazırlanması, akademik ve meslekî bir gelenek olmuştur. Bu çalışma da geleneğin bir parçası olarak daha önce farklı yayın türleri olarak ilgililerin faydasına sunulan kütüphanecilik, dokümantasyon ve enformasyon ile arşivcilik terimleri arasında daha sınırlı ancak ortak kullanımları olan bilgi kaynakları ve kayıt ortamlarına ilişkin terimler üzerine yoğunlaşacaktır.

Türkiye’de Kütüphanecilik ve Enformasyon Bilimleri alanında 1954’ten beri örgün akademik ve meslekî eğitim programıyla meslek elemanı ve akademisyen yetiştirilmektedir. Bu alanda akademik ve popüler literatürün oluşumu, XIX. yüzyılda “kütüphanecilik” mesleği ve “kütüphane” kurumu ile başlamış; kütüphanelerin organizasyonu, mevzuatı, yurtdışı eğitim faaliyetleri, kurslar ve örgün öğretim programlarındaki gelişmelerle zenginleşmiştir. Benzer biçimde, arşivcilik alanında da Osmanlı’nın son döneminden itibaren meslekî yayınlar ortaya konmuş; terminoloji, kavramlar ve uygulama esaslarına ilişkin önemli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Hayreddin Nedim Göçen’in arşiv hizmetlerine ilişkin raporları ile Celal Esad Arseven’in kuramsal yaklaşımları, bu alandaki literatürün erken örnekleri arasında sayılabilir (Keskin ve Günelan, 2011; Keskin ve Sümbül, 2020). Son dönemde ise arşivcilik tarihi ve terminoloji bağlamında daha sistematik çalışmalar artış göstermektedir. Bilgi bilimi alanındaki ilk terim sözlükleri, 1959-1974 yılları arasında yayınlanmıştır. Alana ilişkin sözlükler⁶; hazırlanış amacı, yayın türü, terim kapsamlarına göre aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

- a. Müstakil [kitap formunda] terim sözlükleri,
 - aa. Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü (1973)
 - ab. Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğü (1974)
 - ac. Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü (2009)
 - ad. Arşiv Terimleri (2023)

⁶ Bakınız; Cüneyt Akın, “Sözlük Tipolojileri ve Tasnifi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (73, Haziran), 2022, s. 229.

- b. Çeviri terim sözlük veya sözlükçeleri,
 - ba. Muhafaza ve Erişim Teknolojisi: Bilgi Ortamının Değiştirilmesinde Dijital ve Dijital Olmayan İşlemler Arasında Münasebetler Konusunda Açıklamalı Teknik Terimler Sözlüğü (1994)
- c. Yabancı terimlere Türkçe karşılıklar veren ve/veya tanımlayan sözlükler,
 - ca. Dört Dilde Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü (1959)
 - cb. Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü: Sosyal Bilimler (2011)
 - cc. Enformasyon Bilimi ve Teknolojisi Kavramlar Sözlüğü Almanca - Türkçe / Türkçe - Almanca (2011)
 - cd. Bilgileşim Sözlüğü (2017)
- d. Türkçe terimlerin eklenerek tanımlandığı genişletilmiş sözlükler,
 - da. Arşivcilik Terimleri Sözlüğü: Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Hollandaca, İspanyolca ve Rusça karşılıklarıyla (1995)
- e. Kitap içi/sonu sözlükleri (leksikonlar, terim listeleri),
 - ea. Kataloqlama Kuralları [433-438] (1980)
 - eb. Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri [49-69] (1980)
 - ec. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü III. Kurumlararası Arşiv Hizmetleri Semineri Ders Notları [23-32] (1993)
 - ed. Kataloqlama İçin Kurallar [119-124] (2003)
 - ee. Üniversiteler İçin Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi/İşlemleri (BEYAS) El Kitabı [353-360] (2009)
- f. Sözlük deneme ve önerileri⁷
 - fa. Kütüphanecilik Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü [Yüksek Lisans Tezi] (1970)
 - fb. Türkçe Kütüphanecilik Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü [Yüksek Lisans Tezi] (1972)

Bu çalışmanın da esinlendiği, sınırlı sayıdaki sözcüğün anlamlarını kısa olarak gösteren veya yalnız bir sanat, bir bilim ya da bir halk sınıfının kullandığı kelimeleri içeren sözlük çalışmaları makale olarak da yayınlanmıştır. Birer sözlükçe çalışması olan bu örneklerin her ikisi de arşivcilik alanında kullanılan terimleri kapsamaktadır. İlki arşivcilik alanının önemli dergilerinden *The American Archivist*'in Temmuz 1974 sayısında yayınlanan "A Basic Glossary for Archivists, Manuscript Curators, and Records Managers" başlıklı makale, Amerikan Arşivciler Derneği (The Society of American Archivists - SAA) [Arşiv] Terminoloji Komitesi'nin "Kuzey Amerika'da uygulanmakta olan arşiv politikaları ve arşiv uygulamaları ile literatürü terminolojisinin standardizasyonu" amacıyla hazırlanmış, 203 terimin tanım ve göndermelerini içeren bir sözlükçe çalışmasıdır (Evans vd., 1974 s. 415-416). Diğeri, Vakıflar Dergisi'nin 12. sayısında (1978) yayınlanmış olan "Arşiv Terimleri ve Deyimleri" başlıklı sözlükçe makalesidir. Sözlükçe'de 455 terim ve deyim 8 ana başlık altında sınıflandırılarak tanımlanmış, üç farklı dilde karşılıklarına yer verilerek makalenin sonuna terim ve deyimlere sıra numarası ile erişimi sağlayan bir alfabetik dizin eklenmiştir (Çetin, 1978, s. 351-390).

Bilgisayar ve ağ teknolojisinin sunduğu olanaklar, geleneksel bilgi kaynak ve kayıt ortamlarının farklılaşmasına ve tamamen bu teknoloji ile oluşturulan yeni ortamların kullanımını sağlamıştır. Çalışmanın hedefleri arasında bu yeni terminolojinin alana tanıtılması da yer almaktadır. "Elektronik/[e]" olma özellikleri ile literatüre giren kaynak türleri, sadece elektronik ortam ve ağ üzerinden hazırlanıp, erişime açılan fiziksel bileşeni olmayan "etkileşimli" ve/veya "sanal" türlere evrilen ortam ve uygulamaların üretimini hızlandırmıştır. Portal, ağ günlüğü, veri madeni, kitap(+), karma materyal, artırılmış gerçeklik içeriği gibi öncüllerinin/benzerlerinin fiziksel görünümünü barındıran fakat üretim ve kullanımında farklı teknik/teknolojik öge ve yeteneklerin olduğu ortamlar olarak gündelik yaşamımıza girmiştir. Bu da anılan terimlerin sınırlı sayıda da olsa çalışma kapsamında yer almasını gerektirmiştir.

Sözlükçe çalışmasında tanımlanan bilgi kaynakları ve kayıt ortamları kütüphane, arşiv ve müzelerin dermelerinde/koleksiyonlarında yer alan materyali kapsamaktadır. Bu materyalin bilgi kaynakları kısmında danışma kaynakları, kitaplar, süreli yayınlar, kitapdışı materyal, hukuk kaynakları, yazma eserler, gri yayınlar ve devlet yayınları tür ve alt türleri terimlerini, kayıt ortamları kısmındakiler ise

⁷ Kurumsal veya kişisel web sayfalarında yer alan alana ilişkin terim listeleri de bu kapsamda değerlendirilebilir.

yukarıda anılan tür ve alt türlerin üzerine kayıtlı olduğu ve kendine has teknik ve fiziksel özellikleri olan araç, donanım, cihaz, uygulama ve malzemeyi ifade eden terimlerden oluşmaktadır. Bu terimler alfabetik bir sıra uyarınca düzenlenmiştir.

3. Tanımların Sunumu, Kapsamı ve Yöntemi

Bu Sözlükçe’de yer verilen terimler, bilgi bilimleri altında yer alan kütüphanecilik, arşivcilik ve dokümantasyon alanlarının meslekî uygulamalarında ve akademik yazınında karşılık bulan, literatürde terminolojik tanımı yapılmış, ulusal ve uluslararası sözlüklerde yer alanlar arasından seçilmiştir. Seçim sürecinde şu ölçütler dikkate alınmıştır:

- Alanlar arası ortak kullanıma konu olmuş olması
- Terminolojik anlam çeşitliliği taşıması
- Meslekî uygulamalarda kavramsal karşılık taşıması
- Literatürde temsil gücünün bulunması

Bu nedenle yalnızca sık kullanılan değil; “portolan” gibi nadir ancak bağlamsal temsiliyet gücü olan örnekler de listeye dâhil edilmiştir. Terimlerin seçimi, frekansa değil, kavramsal öneme dayalı bir temsil anlayışıyla yapılandırılmıştır.

Bilgi kaynakları ve kayıt ortamlarına ilişkin terimler sistematik bir şekilde sunulmuştur. Sözlükçe’de yer alan tanımlar, ilgili terimlerin bilimsel, teknik ve meslekî bağlamlarını dikkate alarak oluşturulmuş, kavramsal çerçeve belirlenirken ulusal ve uluslararası terminoloji standartları ile bilgi bilim alanındaki önemli kaynaklardan faydalanılmıştır.

Tanımların hazırlanmasında, uluslararası standartlar ve alanın önde gelen kaynakları referans alınmıştır. Ayrıca terimlerin farklı disiplinlerdeki kullanımlarına da yer verilerek, kavramsal bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Tanımlar oluşturulurken *ISO 5127:2017 Information and Documentation - Foundation and Vocabulary* (International Organization for Standardization, 2017) gibi standartlar başta olmak üzere, kütüphanecilik, dokümantasyon, arşivcilik, bilgi bilim ve ilgili diğer alanlardaki terminolojik kaynaklar referans alınmıştır. Ayrıca Türk Dil Kurumu’nun (TDK) güncel sözlük ve terim çalışmaları, *TÜBA Türkçe Sosyal Bilimler Terimleri Sözlüğü* gibi ulusal kaynaklar ve *ALA Glossary of Library and Information Science*, *DLIS/ODLIS [Online] Dictionary of Library and Information Science*, *Harrod’s Librarians’ Glossary and Reference Book* gibi uluslararası terminolojik eserlerden yararlanılmıştır.

Sözlükçe’de yer alan her bir terim; tanım, kapsam, ilişkili kavramlar ve gerektiğinde yönlendirme notları içerecek şekilde yapılandırılmıştır. Tanımlamalar, ilgili terimin farklı disiplinlerdeki anlamlarını ve kullanım bağlamlarını kapsayacak biçimde oluşturulmaya çalışılmış, olası anlam kaymalarını önlemek amacıyla terminolojik ayrımlar belirgin bir şekilde ifade edilmiştir.

Terimler açıklanırken aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulmuştur:

Alan içi ve disiplinler arası kullanımların değerlendirilmesi: Terimlerin bilgi ve belge yönetimi bağlamındaki özgün anlamları temel alınmış, ancak diğer alanlardaki kullanımları da göz önünde bulundurularak disiplinler arası karşılaştırmalar yapılmıştır.

Standartlara ve literatüre uyum: Ulusal ve uluslararası standartlarda tanımlanan terimler doğrudan referans alınmış, ayrıca mevcut tanımlar eksik veya yetersiz görüldüğünde, bilimsel çerçeveye uygun olarak özgün tanımlar geliştirilmiştir.

Terminolojik tutarlılık: Sözlükçe’de yer alan terimler arasındaki anlam ilişkileri dikkate alınmış, eş ve yakın anlamlı terimlere “bkz.” ile, kavramsal çerçevesi ilişkili olan terimlere ise “ayr. bkz.” ile yönlendirmeler yapılarak terminolojik bütünlük sağlanmıştır.

Dilsel ve kavramsal açıklık: Tanımların sade, anlaşılır ve bilimsel bir üslup taşımasına özen gösterilmiş, olabildiğince geniş bir kullanıcı kitlesine hitap edecek bir anlatım tercih edilmiştir.

Bu çalışma, bilgi kaynakları ve kayıt ortamları alanında kullanılan terimlerin sistematik olarak tanımlanmasını amaçlayan bir başvuru kaynağı niteliğindedir. Kavramsal çerçevenin netleşmesine katkı sunmanın yanı sıra, terimler arasındaki ilişkileri ortaya koyarak, terminoloji alanında araştırma yapan

akademisyenler, bilgi yöneticileri ve uygulayıcılar için bütüncül bir kaynak oluşturmayı hedeflemektedir.

Sözlükçe çalışmasında yer verilen terimlerin Bilgi Bilimleri literatüründeki tanımlarına verilmiş ve yabancı dil karşılığı olarak sadece İngilizcelerine yer verilmiştir. Terimlerin tanımlama şablonunda ilk olarak tanımlanacak terim (başlık), yabancı dil (İngilizce) karşılığı, tanım bölümü, ilişkili terimi var ise gönderme bölümleri bulunmaktadır.

Farklı anlamları ve türleri olan, farklı bilim ve uygulama alanlarında kullanılan ve kapsamı geniş olan terimlere bu özelliklerinin belirtildiği açıklama pasajları eklenmiştir.

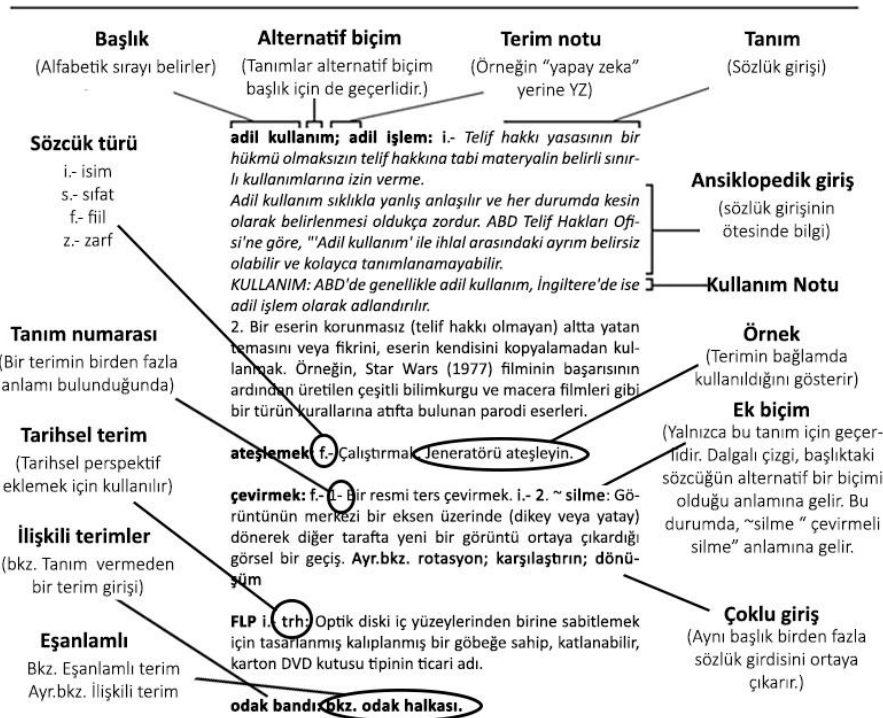
Eş anlamlı terimlerin Türkçe karşılıkları veya literatürde daha sık kullanılan türüne bkz.; ilişkili, yakın anlamlı veya geniş/dar terim ilişkisi olanlara ise “ayr.bkz.” göndermeleri yapılmıştır.

Türkçede meslekî terimlerin açıklandığı çalışmalar, biçimsel yapılarına ve içerik amaçlarına göre “kamûs”, “lûgat”, “leksikon”, “sözlük” ya da “sözlükçe/lûgatçe” gibi farklı adlarla tanımlanmıştır. Her bir terim tarihsel, kültürel ve disipliner bir bağlamda ortaya çıkmış olmakla birlikte, içerdiği kavramlar (örneğin: sözcük, kalıp, deyim, kısaltma vb.) açısından büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu adlandırmalara ilişkin kısa bir kuramsal açıklama çalışmanın Giriş bölümünde yapılmıştır. Bununla birlikte, bu çalışmada oluşturulan yapı, belirli bir bilim dalına ve uygulama alanına özgü olarak belirli anlamlara karşılık gelen terimlerin tanımlanmasına dayandığı için, en doğru tanımlamayla bir “terim sözlükçesi” (veya “terim lûgatçesi”) niteliğindedir.

Bu çalışmada yer verilen terimlerin sadece tanımları ve eş/ilşkili anlamları verilmiş; bir dil sözlüğünde yer aldığı gibi sözcük türü, kökeni, telaffuzu ya da kullanım örnekleri gibi öğeler sunulmamıştır. Bu yönüyle, dil sözlüklerinde yer alan biçimsel şablondan farklı ama terminoloji odaklı işlevsel bir yapı benimsenmiştir. Aşağıdaki şema, dil sözlüklerinde bir madde başlığının (entry) ne tür yapısal alanlardan oluştuğunu göstermektedir. Bu şemadaki örnekler, genel dil sözlüğü yapısına ait öğeleri (sözcük türü, etimoloji, kullanıma ilişkin notlar, deyimler, eşanlamlar vb.) betimlemektedir.

Şekil 1

Dil Sözlüğü Şema Örneği⁸

⁸ Kroon'un (2010, s. 2) örnek şemasından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bu çalışmada amaç doğrultusunda kullanılan unsurlar; başlık, alternatif biçim (farklı kullanım), tanım, tanım sırası, eşanlam, ilişkili terim(ler) ve açıklayıcı notlardan oluşmaktadır. Örneğin, “dizin” terimi yalnızca bilgi kaynağı ve kayıt ortamı olarak taşıdığı anlam çerçevesinde ele alınmış; farklı sözlüklerdeki tanımlar değerlendirilerek terminolojik açıdan ortak bir içerik önerilmiştir. Bu yönüyle çalışma, bir dil sözlüğünden ziyade, meslekî kullanımı temel alan ve kavramsal tutarlılığa dayanan disiplinler bir sözlükçe mantığıyla yapılandırılmıştır.

Sözlükçede yer alan terim tanımları yalnızca dilsel değil, aynı zamanda uygulamaya dayalı meslekî bağlamları da yansıtmaktadır. Terimlerin kullanıldığı disiplinler arası çerçevenin netleştirilmesi amacıyla, tanımların sonunda köşeli parantez içinde “[arş.]”, “[dok.]” ve “[küt.]” kısaltmalarına yer verilmiştir. Bu kısaltmalar sırasıyla “arşivcilik”, “dokümantasyon” ve “kütüphanecilik” alanlarını temsil etmektedir.

İlgili göstergeler, her bir terimin hangi meslekî uygulama alanlarında kullanıldığını ve hangi disiplinle doğrudan ilişki kurduğunu belirtmek amacıyla eklenmiştir. Birden fazla bağlamda yer alan terimlerde bu göstergeler, çoklu meslekî kullanımları da işaret etmektedir. Bu sayede okuyucular, terimlerin hangi bilgi organizasyonu alanında, hangi tür bilgi kaynağı ve kayıt ortamı bağlamında değerlendirildiğini daha kolay kavrayabilecektir.

Bu yaklaşım, terminolojik birlikteliğin sağlanmasının yanı sıra, bilgi bilimleri şemsiyesinde yer alan alt alanların (arşivcilik, kütüphanecilik, dokümantasyon) hem ayrıışan hem de kesişen kavramsal çerçevelerine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Bu sözlükçe hazırlanırken yararlanılan temel kaynaklar, Ek 1 içerisinde listelenmiştir.

4. Bilgi Kaynakları ve Kayıt Ortamları Terimleri Sözlükçesi

3 boyutlu malzeme (cisim) (3 dimensional object) [küt.]: Herhangi bir nesnenin belirlenmiş bir küçültme oranı ile en, boy ve derinlik değerlerine göre hazırlanmış kimi zaman oynak parçalara sahip benzeri veya gerçeği.

Bu terim anılan ölçüleri olan maket, model, ders malzemeleri (realia), hatıra ürünler gibi nesneleri ifade etmek için de kullanılır.

afiş (poster) [arş. – dok. - küt.]: Sanatsal, sportif, kültürel veya bilimsel bir etkinliğin temasını, düzenleneceği yeri, zamanını ve diğer bilgileri genellikle etkinliğe ilişkin dikkat çekici görsel ve ifadelerle duyuran, büyük kâğıtlara basılmış duvar ilanı, ası.

ağ günlüğü/ağ kütüğü (blog, weblog) [dok. - küt.]: Bireylerin veya kurumsal temsilcilerin kendi ilgi veya faaliyet alanlarındaki fikir, düşünce, görüş, eleştiri, deneyim ve duyurularını günlük olarak dinleyici ve okuyucuları ile paylaştığı kaydedilebilen sosyal medya ortamı, web günlüğü.

almanak (almanac, facts book) [arş. - küt.]: Takvime göre kronolojik düzenlenmiş, spor, kültür, bilim, sanat gibi özel bir alan veya alanlarda meydana gelen önemli/öne çıkmış olaylar hakkında bilgiler veren genellikle görsel ve istatistik tablolarla zenginleştirilen yıllık, olaylar kitabı.

anı (memoir(s)) [arş. - küt.]: Bir kişinin belirli bir zaman dilimi içerisinde [ünlü] kişiler, yerler veya olaylar hakkında kişisel bilgi ve gözlemlerine dayanarak yazılı, sesli ve/veya görüntülü olarak kaydettiği kitap ya da farklı türdeki yayın, basılmamış belge ve dokümanlar, hatıra(t).

Anı, not/müşvedde, mektup ve defter gibi belgeler üzerinde kayıtlı olabileceği gibi, bunların da içinde bulunduğu diğer özel arşiv belgeleri, süreli yayın ve monograflardan faydalanılarak da hazırlanabilmektedir.

ansiklopedi (encyclopedia) [küt.]: Bir konu, kişi, kurum, dönem, akım, coğrafi bölge, ülke vb. hakkında ayrıntılı veya özet bilgi veren genellikle çok ciltli ve konularında uzman kişilerce hazırlanmış maddelerin alfabetik olarak düzenlendiği, bunların belirli konular altında listelendiği kitap formunda basılı, optik disk veya elektronik olarak yayınlanabilen danışma kaynağı türü.

antoloji (anthology) [küt.]: Benzer bir edebî biçim [şiir, hikâye, fıkra vb.], resim, fotoğraf ve müzik eserleri arasından akım, üslup, teknik, dönem, sanatçı gibi ortak özelliklere göre seçilerek bir araya getirilerek oluşturulan derleme eser, seçki. **ayr. bkz. derleme.**

Antoloji bu türün örneklerini temsilen letâ'if, müntehâbât, numûne ve güldeste sözcükleri ile de temsil edilmiştir.

araştırma aracı (finding aid) [arş.]: 1. Arşivlerde bilgi ve belgeye erişimi isabetli kılacak, araştırmacının arşiv araştırmasında yararlanabileceği biçimde hazırlanmış rehber, dizin, liste, envanter, katalog gibi kaynakların tümü. 2. Arşiv dermesindeki herhangi bir belgeye veya belge grubuna erişim için hazırlanan ve içeriğinde her bir arşiv materyalinin ayrıntılı nitelemesinin bulunduğu yayımlanmış ya da yayımlanmamış rehber, envanter, dizin, katalog gibi erişim araçları.

artırılmış gerçeklik içeriği (augmented reality content) [dok. - küt.]: Gerçek dünya ortamını dijital öğelerle bütünleştirerek, kullanıcının çevresiyle etkileşim kurmasını sağlamak amacıyla geliştirilen; 2D veya 3D görseller, holograflar, sesler ve animasyonlar gibi unsurların ekran, konsol, projeksiyon veya akıllı cihazlar aracılığıyla sunulduğu bilgisayar tabanlı bilgi kaynağı.

Artırılmış gerçeklik içeriği, oluşturulmasında kullanılan yazılım ve donanımın özelliklerine göre sınırsız içeriğe sahip olabilir. Eğitim, reklamcılık, eğlence, sosyal medya, sanat, mimarlık, mühendislik artırılmış gerçeklik içeriklerinin kullanıldığı başlıca alanlardır.

arzuhal: bkz. dilekçe.

atlas (atlas) [arş. - dok. - küt.]: Dünyanın, bir kıtanın, bölgenin veya ülkenin farklı veya benzer özelliklere sahip haritalarının çoğu zaman sistematik biçimde bir araya getirilmesi ile oluşan kitap, harita kitabı.

bant: bkz. teyp, manyetik şerit.

belge (records) [arş. - dok. - küt.]: 1. Bir şahıs, kurum veya kuruluş tarafından üretilen ya da kuruluşa gelen fiziksel yapısı veya özelliği ne olursa olsun, gelecekte kültürel, idarî ve hukukî nedenlerden dolayı kullanılabilir ve dolayısıyla kanıt niteliği de taşıyabilecek her türden kaydedilmiş bilgi. 2. Kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerin resmî iş ve işlemleri neticesinde oluşan, kanıtsal ve hukukî değere sahip, üretim biçimleri ve donanım ortamları ne şekilde olursa olsun bir bilgiyi içeren yazılmış, çizilmiş, resmedilmiş, görüntülü, sesli veya elektronik kayıt.

Bürokraside hukukî ve idarî işlemlerde genelde kâğıt üzerine kaydedilmiş bilginin taşındığı araç anlamında vesika, kâğıt ve yazı sözcükleri belge ile yakın anlamli olarak kullanılmaktadır.

belgedışı materyal (nonrecord material) [arş.]: Kurumsal işleyişle ilişkili olmakla birlikte, belge niteliği taşımayan; bilginin aktarımına, desteklenmesine veya sunumuna katkı sağlayan arşiv materyali.

bilgisayar dosyası (computer file) [arş. - dok. - küt.]: Bilgisayar veya bu özelliği taşıyan aygıtlarda verilerin sabit veya taşınabilir belleklere kaydedilmesi, aktarılabilmesi, çalıştırılabilmesi veya dönüştürülebilmesi için her bir birime verilen ad.

bibliyografya (bibliography) [dok. - küt.]: Bir kişi ve/veya kurum tarafından hazırlanmış dil, konu, tarihsel dönem, coğrafi bölge, bilgi kaynağı türü gibi benzer özelliklere veya kapsama sahip bilgi kaynaklarının konu ve alfabetik düzen içerisinde bibliyografik kimliklerini listeleyen danışma kaynağı türü.

bildiri (proceedings, paper) [dok. - küt.]: Bilimsel bir olayı, olguyu, buluntuyu, icadı, yöntemi, tekniği ve araştırma sonuçlarını zirve, kongre, konferans, sempozyum gibi bilimsel bir etkinlik bünyesinde ilgililere sözlü olarak sunularak tartışmaya açılması için hazırlanan bilimsel yöntemlerle hazırlanmış yazılı çalışma, tebliğ.

bilet (ticket) [arş.]: Ulaşım, etkinlik veya benzeri bir hizmetten yararlanmak için düzenlenen, tarih, kişi, hizmet türü ve ücret bilgisi içeren geçici belge.

bilgi kaynağı (information source) [arş. - dok. - küt.]: Kullanıcıların bilgi gereksinimlerini karşılamak amacıyla erişime sunulan, içerdiği veri veya belge aracılığıyla bilgiye ulaşılmamasını, bilginin üretilmesini, iletilmesini veya doğrulanmasını sağlayan basılı, dijital ya da görsel-işitsel formatta her türlü materyal, ortam veya sistem.

bilgi notu (memo) [arş. - dok.]: Kurum yöneticilerine, üst makamlara veya kamuoyuna sunulmak üzere merkez birimleri ile bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların birimlerince aktarılacak istenen konu, olay veya duruma ilişkin bilginin özet, kolay anlaşılır biçimde ve yazışma kuralları çerçevesinde hazırlanan resmî yazı.

bilgilendirme grafiği/grafikleri (infographic) [dok. - küt.]: Bilgiyi hızlı ve açık bir şekilde sunmak için tasarlanmış, kolay anlaşılabilir renkli şekil, çizim ve grafiksel görsellerle desteklenen farklı iletişim yolları ile erişilebilen veya görünmesi sağlanan temsiller, infografik.

biyografya (biography, biographic source) [dok. - küt.]: Bir kişi veya bir grupla ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgi sunan ve başka bir kişi veya grup tarafından yazılmış danışma kaynağı türü, hayat hikâyesi, sicil, yaşam öyküsü.

Biyografilerin, otobiyografi ve prozopografya adı verilen türleri vardır.

blueprint, mavi kopya (blueprint, plan) [arş. - dok. - küt.]: Işığa duyarlı mavi zeminli kâğıtlar üzerine beyaz çizgiler şeklinde aktarılan, herhangi bir yapı veya nesnenin taslak planı biçimindeki teknik çizim türü. **ayr.bkz. plan, proje.**

blu-ray disk, mavi disk (blu-ray disc) [arş. - dok. - küt.]: Yüksek çözünürlüklü dijital verilerin, özellikle görsel-işitsel içeriklerin kaydı ve sunumu için kullanılan optik disk formatı.

bölüm, kitap içi bölüm (section, book section) [dok. - küt.]: Bağımsız bir başlık altında veya numaralandırılarak yapılandırılmış, bir kitabın yapısal bütünlüğünü oluşturan alt parçası.

broşür (brochure) [arş. - dok. - küt.]: Bir yeri, ürünü veya hizmeti tanıtmak, bilimsel bir konuyu açıklamak için hazırlanan katlanmış sayfalar veya kitapçık formatında yayın.

bülten (bulletin) [arş. - dok. - küt.]: Resmî ve özel kurumların belirli aralıklarla işlemleri, görevleri veya kendileriyle ilgili haber, mevzuat ve yayınları kurum içi ve kurum dışı iletimini sağlamak amacıyla hazırladıkları süreli yayın.

Bülten, genellikle “dergi” için kullanılan bir sözcüktür. Yurtiçi ve yurt dışında kurumların ve basın-yayın kuruluşlarının yayınladıkları dergi ve gazetelerin isimlerinde “bülten (bulletin)”’in kullanıldığı çok sayıda süreli yayın bulunmaktadır. Bu sözcük aynı zamanda televizyon, radyo ve internet ile yapılan düzenli ve haber içerikli programlar için de kullanılır.

bütçe (budget) [arş. - dok.]: Belirli bir zaman diliminde kurumsal kaynakların tahsisini planlayan ve gelir-gider dengesini belgeleyen resmî mali belge.

CD (compact disc) [arş. - dok. - küt.]: Üzerine optik yöntemle metin, ses ve görüntü verilerinin kaydedilebildiği, 1,2mm. kalınlığında ve 8-20cm. çapında üzeri alüminyum alaşımlı bir tabakayla (polikarbonat) kaplı plastikten yapılmış dijital kayıt ortamı, kompakt disk, yoğun disk.

CD teknolojisinin CD Re-writable (CD-RW), Video CD (VCD), Super Video CD (SVCD), Super Audio CD (SACD), Extended Resolution CD (XRCD) isimleriyle üretilmiş farklı versiyonları vardır.

ceride: bkz. gazete

cilt (volume) [küt.]: 1. Süreli yayınların belirli zaman aralığında bir araya getirilmiş bölümü. 2. Çok ciltli eserlerin fiziksel ya da içeriksel bütünlük oluşturan her birimi.

cönk (antology, miscellany) [arş. - dok. - küt.]: Halk ozanlarının kendi veya başka ozanların şiirlerini kimi zaman kısa hikayeleri derledikleri uzunlamasına açılan eni dar yazma eser, dana dili, sığır dili. **ayr.bkz. antoloji.**

çeviri [eser] (translation) [dok. - küt.]: Bir dilde yazılmış veya seslendirilmiş bir yapıtı anlam ve üslup bakımından eşdeğerli biçimde diğer dile aktarma sonucunda ortaya çıkan yeni yapıt, tercüme eser.

Tercüme karşılığı kullanılan bu terim, dilimizde çevriyazı (transcription) olarak karşılık bulan harf, vurgu, im, işaret ve ses değerlerinin gösterilerek çevrilmesi çalışmasından farklıdır.

çizim (drawing) [arş. - dok.]: Dolma, kurşun veya elektronik kalem (e-stylus) kullanılarak yapılan çizim. **ayr. bkz. eskiz.**

dans notasyonu (dance notation) [arş. - dok.]: Bir dans türünü belgelemek için dans figürlerinin kendine özgü bir sistematik düzen uyarınca harf, sözcük (terim), sayı, işaret ve notalar ile kaydedildiği yazılı, basılı veya elektronik kayıt.

defter (register) [arş. - dok.]: Bir muamele, işlem, faaliyet, karar veya yapılanların kaydedildiği, genellikle ciltlenmiş veya dikilmiş istenildiğinde tutulacak kayda göre sayfaları form şekline dönüştürülebilen kâğıtlardan oluşan kayıt ortamı ve arşiv materyali, kütük, sicil.

Kamu kurum ve kuruluşları ile özel hukuk tüzel kişilikleri görevleri ve mevzuattan kaynaklanan durumlar gereği farklı içerik ve türlerde defter tutar. Defterlerin büyük bölümü yapılan muamelelere göre isim alır ve asli kayıt olarak kabul edilir. Nüfus kayıt defteri, tapu sicil defteri, diploma defteri, karar defteri, evlenme kütüğü, ameliyat kayıt defteri, yevmiye defteri, demirbaş defteri bu kayıt ortamı ve arşiv materyaline örnek verilebilir.

dergi (journal, magazine, bulletin) [küt.]: Sanat, spor, edebiyat, kültür, bilim, teknoloji konularda makale, derleme/eleştiri, tanıtım, çeviri türünde çalışmaların yer aldığı belirli aralıklarla yayınlanan süreli yayın türü, mecmua.

derleme [eser] (compilation) [küt.]: Özgün eserlerin bölüm veya parçalarını farklı özelliklerine göre seçip bir araya getirerek oluşturulan eserlere verilen genel ad.

derleme (review) [küt.]: Özellikle bilimsel ve edebiyat alanında yayınlanmış çalışmaları, ele alacağı konuya göre seçen onlar hakkında eleştirel değerlendirmeler ve karşılaştırmalar yaparak mevcut durumu açıklamaya çalışan yayın türü.

devlet yayını (government publication) [arş. - dok. - küt.]: Parlamento, kamu kurum ve kuruluşları veya halk için, herhangi bir kamu kurum veya kuruluşu tarafından, yasal zorunluluk, hizmet tanıtımı/uygulama tanıtımı veya bilgi vermek amacıyla basılmış, çoğaltılmış veya satın alınarak dağıtılmış basılı veya elektronik kaynakları kapsayan yayın türü, resmî yayın, kamu yayını.

dijital kaynak (digital resource) [arş. - dok. - küt.]: Doğrudan dijital ortamda oluşturulan veya sonradan dijitalleştirilerek erişimi dijital ortamda sağlanan; metin, veri, görsel veya ses gibi yapısal içerikleri tek başına veya bir koleksiyon halinde barındıran, işlenmemiş veya işlenmiş elektronik bilgi kaynağı. **ayr. bkz. dijital medya.**

'Dijital medya' içerik sunum ve etkileşim odaklıyken, 'dijital kaynak' bilginin yapısal varlığına ve yönetimine işaret eder.

dijital medya (digital media) [dok. - küt.]: Sayısal teknolojilerle üretilen, işlenen, depolanan ve iletilen; metin, ses, görüntü ve video gibi içerikleri bütünleşik veya etkileşimli biçimde sunan elektronik kayıt ortamı.

dijital poster (digital poster) [arş. - dok. - küt.]: Bilgi veya mesajı görsel öğelerle sunan, dijital ortamda tasarlanıp yayımlanan ve genellikle çevrimiçi platformlarda paylaşılan grafiksel iletişim aracı. **ayr. bkz. poster.**

dijital sanat eseri (digital art piece) [dok. - küt.]: Bilgisayar yazılımları veya dijital araçlar kullanılarak oluşturulan, görsel, işitsel veya interaktif öğeler içeren sanatsal çalışma.

dilekçe (petition) [arş. - dok.]: Gerçek veya tüzel kişilerin kamu kurumlarına başvurularını yazılı olarak ilettikleri, resmî işlem başlatma niteliği taşıyan belge.

disket (diskette, floppy disk, disc) [dok.]: Bilgisayarda bilgileri/verileri kopyalamak ve taşımak/aktarmak için kullanılan, yüzeyi manyetik kaplamaya sahip, düz ve dörtgen formu kayıtlı ortamı. **ayr. bkz. manyetik disk.**

diyagram (diagram) [dok. - küt.]: Herhangi bir olayın ve bir şeyin durumunun değişimini bölümlemeli, çizim veya sütunlu grafiklerle gösteren çizim, çizenek.

dizi eser [yayın] (series) [küt.]: Yazar, eser adı, yayıncı ve fiziksel yapı bakımından benzer fakat farklı konu ve kapsama sahip ayrı birimlerin her biri ve bu birimlerin oluşturduğu bütün.

Bu eserler genellikle yayıncının belirlediği alfabetik, nümerik veya alfa-nümerik bir dizi (seri) numarasına sahiptir, farklı konularda yazılmış ve buna göre verilmiş farklı yer numaraları almalarına rağmen bilgi merkezlerinde diğer bileşenleri ile bir arada bulunur.

divan (diwan) [arş. - küt.]: Eskiden şairlerin aruz vezniyle yazdıkları şiirlerini, nazım şekillerine ve kafiyelerinin son harfine göre belli bir sıraya bağlı kalarak topladıkları şiir mecmuası.

dizin (index) [arş. - dok. - küt.]: 1. Bir kitabın veya derginin içindekileri (kişi, konu, yer adı vb.) sayfa numarasıyla belirten ve kitabın ya da dergi cildinin arkasında yer alan basılı ve elektronik alfabetik liste. 2. Belli bir konuda çıkan kitap ve dergilerdeki yazılara ulaşımı sağlayan ve ayrı bir kitap veya süreli yayın biçiminde çıkan yapıt. 3. Bilgi bilimleri alanında belli bir bilginin veya belgenin nerede olduğunu belirleyen düzenli liste, indeks, bulduru.

doküman (document) [arş. - dok.]: 1. Bilginin korunması ve/veya aktarılması amacıyla tamamının ya da bir bölümünün kaydedildiği ve belirli bir içeriğe sahip fiziksel ortam. 2. Genellikle fiziki olarak bölünemeyen tek bir arşivsel belge veya el yazısı unsur. 3. Genellikle resmî nitelik taşımayan, gereksinimler uyarınca kurumsal işlemlerin yürütülmesi için belirli aralıklarla değiştirilip güncellenebilen, belge üretimine yardımcı olabilen farklı ortamlardaki kayıtlar bütünü.

duyuru (announcement) [dok.]: Kurumsal veya toplumsal nitelikte bir bilgi, gelişme veya çağrının, hedef kitleye yazılı ya da sözlü yolla iletildiği kısa metin.

DVD (digital video/versatile disc) [arş. - dok. - küt.]: Üzerine optik yöntemle yüksek çözünürlüklü ses ve görüntü verilerinin kaydedilebildiği, 1,2mm. kalınlığında ve 20cm. çapında üzeri alüminyum ve altın alaşımlı bir tabakayla (polikarbonat) kaplı plastikten yapılmış 4.7 - 17.1 GB'a kadar depolama kapasitesine sahip dijital kayıt ortamı, video disk, çok amaçlı video disk. **ayr. bkz. CD**

e-belge, elektronik belge (electronic records) [arş. - dok.]: Üretimi, iletimi ve saklanması dijital sistemler aracılığıyla gerçekleştirilen; içeriği, yapısı ve bağlamı korunarak erişilebilen dijital belge.

e-dergi, elektronik dergi (electronic journal) [küt.]: Yalnızca elektronik ortamda yayınlanan, editöryal süreçlerin bir web sayfası veya portal üzerinde ağ ortamında gerçekleştirildiği, yayın politikası uyarınca belirli aralıklarla yayınlanan, erişimin kimi zaman geriye dönük olarak da sağlanabildiği elektronik [dijital/sayısallaştırılmış] süreli yayın.

e-kitap, elektronik kitap (electronic book) [küt.]: Elektronik ortamda üretilmiş farklı teknik özelliklere sahip dosyalar biçiminde oluşturulan, bilgisayarlar veya e-kitap okuyucuları ile okunmak için tasarlanmış, ses ve görüntü verisi eklenebilen, basılı kitapların özelliklerini barındırabilen ağ üzerinden satın alınıp, indirilen kitap.

Elektronik kitaplar, sadece elektronik ortamda oluşturulan kitapları ifade eder. Bu terim çoğu zaman "dijital kitap" için de kullanılmaktadır. Dijital kitap, aslından çeşitli kopyalama araçlarıyla dönüştürülen [analog veriyi sayısal veriye aktarma] "dijitalleştirilen" kitapları ifade eder. Bu şekilde dönüştürülen kitaplar da elektronik kitap okuma cihazları ve bilgisayarlarda okunabilmektedir.

e-yayın, elektronik yayın (electronic publication) [dok. - küt.]: Yalnızca dijital ortamda oluşturulan, elektronik ağlar aracılığıyla erişime sunulan yayın türü.

efemera (ephemera) [arş. - dok. - küt.]: Gündelik hayatın ayrıntılarını belgeleyen, geçerlik tarihi/süresi sonunda tekrar kullanılamayan ve genellikle imha edilen, kimi zaman örnek veya model olarak tutulan bilet, kupon, broşür, kartvizit, menü, dekont, makbuz, çikolata/sakız kartları, poster, afiş, davetiye gibi kısa ömürlü belge veya yayın.

eklemli kitap (pop-up book) [küt.]: Özellikle çocuklara yönelik olarak tasarlanan anlatılmak istenenin katlanıp açılabilen 3 boyutlu resim, fotoğraf, çizim veya şekillerin yer aldığı sayfalarda iletildiği hareketli kitap, açılır kitap.

el ilanı (leaflet, flyer) [dok. - küt.]: Bir mesaj ileticisi olarak kamuya açık yerlerde elle veya posta ile dağıtılan, farklı boyutlarda, kapağı olmayan katlanmış veya katlanmamış tek sayfadan oluşan yayın.

Reklam amaçlı olanlarına “tanıtım broşürü (flyer)” denilmektedir.

el kitabı (handbook, manual) [dok. - küt.]: Bir şeyin nasıl yapılacağı, çalışacağı, kurulacağı veya işletileceğini anlatmak amacıyla yararlı bilgiler veren ve o şeyin özelliklerini tanıtan, kolay ve hızlı anlamayı sağlamak için talimat, yönlendirme, örnek ve çizimlerle desteklenen genellikle tek ciltli danışma kaynağı türü.

eleştiri yazısı, tenkit (critic, review) [dok. - küt.]: Müzik, edebiyat, film, tiyatro gibi bir sanat veya düşünce yapıtını tanıtırken, zayıf ve güçlü yönlerini belirtmek ve yapıtın gerçek değerini yansıtmak amacıyla yazılan yazı, kritik.

eskiz (sketch, draft) [arş. - dok.]: Fazla detay içermeyen basit ve hızlıca yapılmış çizim, taslak.

Bu çizimlerin içinde bulunduğu deftere ise eskiz defteri (sketchbook) denir.

eşlik eden materyal (accompanying material) [arş. - dok. - küt.]: Doğal ek ya da eklentilerin dışında asıl belge ile birlikte kullanılması gereken genellikle eşlik ettiği belgeden farklı fiziksel özelliklere sahip olan harita, film, fotoğraf, plan, çizim, portfolyo, mektup gibi materyal, tamamlayıcı materyal.

etkileşimli harita (interactive map) [dok. - küt.]: Bilgisayar programları ile daha önceden veya ağ üzerinden edinilebilen açık coğrafik veriler ile üretilmiş, kullanıcıların harita üzerinde yakınlaştırma, daraltma, açıklama/bilgi balonları, yön tarifi, adres arama, konum, kurumsal/ticari bilgiler arama/güncelleme gibi etkileşimlerde bulunabildiği elektronik harita.

fasikül (fascicle) [küt.]: Bir eserin, kendisini oluşturan bölümlerinin belirli aralıklarla ayrı bir kapak içinde müstakil veya farklı bir yayının eki olarak satışa çıkarılan veya dağıtılan bir veya birkaç formalık birimlerinin her biri.

Fasikül olarak yayınlanan ansiklopedi, sözlük gibi çok ciltli ve hacimli eserler olabileceği gibi bazı monografik veya dergiler de bu şekilde yayımlanmakta yayın sonucunda bir araya getirilerek ciltlenmektedir.

fıkra: bkz. köşe yazısı

film (film) [arş. - dok. - küt.]: Üzeri ışığa duyarlı polyester veya asetat ile kaplanmış, görüntü ve ses verisinin kaydedilebildiği esnek ve saydam plastik tabaka veya şerit şeklindeki kayıt ortamı.

film şeridi (film reel) [arş. - dok.]: Fotoğrafik işlem kullanılarak görüntünün kaydedilmesi ve çoğaltılması için üretilmiş 8 - 70 mm. kalınlığında çok katmanlı kayıt ortamı.

Benzer özellikteki kayıt ortamları, film rulosu/fotoğrafik film (fotoğraf makineleri için görüntü/poz kaydı yapılan film rulosu [en/genişlik] x [film karesi] ölçüsü ile adlandırılır ve poz (exposure) sayısı 1-36 arasında değişir), filmstrip/şerit film genelde metal kutularda 35mm.lik ve 50 görüntülük film/fotoğraf şeridi biçimindedir.

fiş (receipt, slipt) [arş. - dok.]: Mal veya hizmet alımına ilişkin işlem detaylarını gösteren, çoğunlukla günlük ticari faaliyetlerde kullanılan, zamanla arşiv materyaline dönüşebilen kısa süreli kayıt belgesi.

fotoğraf (photograph, [still] image) [arş. - dok. - küt.]: 1. Bir görüntüyü, ışığa duyarlı cam, kâğıt, plastik gibi bir yüzey üzerine kimyasal ve fiziksel bir tepkime ile veya görüntüyü sayısal veriye dönüştürebilen özel bir makine ile aktarma/depolama yöntemi ya da bunun sonucunda oluşan kayıt ortamı, belge türü. 2. Fotoğraflama teknolojisi ile görüntülenmiş her bir durağan unsur, resim, görüntü.

fotoğrafik materyal (photographic materials) [arş. - dok.]: Fotoğraflama yöntemiyle üretilen materyali ifade eden ve fotoğraf, kasalı/çerçevele fotoğraf, cam negatif, film negatif ile albümlerden oluşan materyal türü.

gazete (newspaper, gazette, paper, post) [arş. - dok. - küt.]: Yerel, ulusal ve uluslararası kapsamda çeşitli konularda güncel haber ve bilgi vermek amacıyla genellikle günlük olarak yayınlanan; köşe yazısı/fıkra, dizi yazı, röportaj, söyleşi, eleştiri, tefrika, reklam ve ilan türünde yazı ve bölümler içeren süreli yayın, ceride.

genelge (circular, notice) [arş. - dok.]: Yönetmelikler uyarınca ilgili personel veya vatandaşlar için mevcut kanun hükümlerini açıklamak, yorumlamak ve bunların nasıl uygulanacağını göstermek amacıyla hazırlanan düzenleyici resmî bildirim, tamim, sirküler.

geniş özet (extended abstract) [küt.]: Bir akademik çalışmanın kapsamı, amacı, yöntemi ve temel bulgularını ayrıntılı biçimde içeren, standart özete göre daha kapsamlı bilgi sunan metin.

görsel-işitsel materyal (audio-visual material) [arş. - dok. - küt.]: İçeriğinde eş zamanlı veya bağımsız olarak işitsel ve görsel unsurlar barındıran, bilgi iletimi, eğitim, iletişim veya eğlence amacıyla kullanılan analog veya dijital formatlardaki kayıtlı materyal.

görüntü kaydı (video recording) [arş. - dok. - küt.]: Hareketli veya durağan görüntülerin gerektiğinde ses ile birlikte analog veya dijital formatta kaydedilmesi, kopyalanması, saklanması ve yeniden oynatılması amacıyla oluşturulan bilgi kaynağı.

gravür (engraving) [arş. - dok. - küt.]: Ahşap veya metal kalıplar üzerine kazıma yöntemiyle kağıt üzerine aktarılan resim ve baskı tekniğine verilen ad, kazıma resim, çukur baskı.

gri yayın (gray [grey] literatüre) [dok. - küt.]: Sınırlı sayıda ve çoğunlukla baskı dışı tekniklerle çoğaltılan, bilinen geleneksel ticarî yayın kanalları yoluyla yayımlanmayan, sağlanmaları ve buna bağlı olarak bibliyografik denetimleri zor olan ve biçimleri nedeniyle çoğunlukla bilgi merkezlerinin genel dermesinden ayrı tutularak özel kataloglama ve sınıflama yöntemleri gerektiren yayınlar.

Gri yayınlar nüsha sayısı, erişim olanakları, çoğaltım teknikleri, okuyucu kitlesi ve edinim zorluğu bakımından diğer yayın türlerinden ayrılır. Bazı gri yayın türleri anılan özelliklerin birkaçını taşıyabilir. Bu yayınlara lisansüstü tezler, ayrı basımlar, resmî veya resmî olmayan kurumların raporları, standartlar ve patentler örnek verilebilir.

günlük (diary) [arş. - dok.]: Günü gününe tutulan hâtıradan oluşturulan eser, günce, muhtıra.

haber (news, announcement) [küt.]: Bir olay, kurum ve/veya kişiye ilişkin basın yayın kuruluşları, süreli yayınlarda veya ağ sitelerinde yer alabilen bilgilendirici kısa yazı.

hafıza kartı (memory card) [arş. - dok. - küt.]: Sayısal verilerin taşınabilir dijital cihazlarda kaydedilmesi ve saklanması amacıyla kullanılan, küçük boyutlu, yeniden yazılabilir elektronik kayıt ortamı.

harita (map) [arş. - küt.]: Dünya veya başka bir gök cismindeki yeryüzü şekillerinin belirli bir ölçek ve projeksiyon yöntemi ve genellikle düz bir ortam üzerine, haritası yapılan yerin topografik, jeolojik özellikleri, iklimi, nüfusu, ulaşımı gibi özelliklerini grafik ve fotogrametrik olarak gösteren çizim.

hatıra[t] : bkz. anı.

hava fotoğrafı (aerial photograph) [arş. - dok.]: Bir hava aracına takılı görüntüleme araçları ile belirli bir yükseklikten ve ölçeğe uygun olarak çekilen fotoğraf ve bu yolla üretilmiş kartografik materyal.

indeks: bkz.dizin.

inkunabel (incunabel) [arş. - küt.]: Hareketli harflerle basım tekniğinin (müteharrik hurufat/matbaa) icadından 1501 yılı öncesine kadarki dönemde basılmış kitap, harita ve resimleri tanımlayan terim, beşik baskı eser(ler), öncü basma(lar).

kabartma/dokunsal materyal (tactile material) [dok. - küt.]: Metin, şekil veya çizimlerin dokunma ve görme duyuları ile algılanabileceği ahşap, plastik, kağıt veya karton malzemeden üretilmiş 3 boyutlu nesne.

Görme engelliler için geliştirilmiş Braille alfabesi ile yazılmış metinler, çeşitli yeryüzü şekillerinin haritaları, iskelet ve organ sistemlerini gösteren ders araç-gereçleri ve doldurulmuş hayvan modelleri bu materyale örnek verilebilir. Bu materyal türü sanal gerçeklik ile daha canlı ve etkileşimli ürünlere dönüştürülmektedir.

kamus : bkz. sözlük.

kanun hükmünde kararname (decree-law, statutory instrument) [arş. - dok.]: TBMM'nin [meclis] bir kanunla yetki vermesi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belli konuları düzenlemek amacıyla çıkarılan yazılı hukuk kuralları.

kanun (act, code, law) [arş. - dok. - küt.]: Devletin yasama organları tarafından konulan ve uyulması gereken genel, sürekli ve soyut kurallar bütünü, yasa.

kapsayıcı materyal (inclusive material) [dok. - küt.]: Tüm kullanıcı gruplarının bilgiye eşit ve etkili bir şekilde erişimini sağlamak amacıyla, içerik, dil, format, teknoloji ve erişilebilirlik gereksinimleri açısından farklılıkları gözetenek tasarlanmış; fiziksel, dijital veya çoklu medya biçiminde sunulan bilgi kaynakları.

karma ortam dokümanı (mixed media document) [dok. - küt.]: Bir çalışmada, birden fazla farklı medya türünün - basılı metin, dijital içerik, ses veya video- bir araya getirilerek oluşturulduğu, içeriklerin birbirini tamamlayacak şekilde bütünleştirildiği ve çeşitli iletişim ortamlarıyla sunulan doküman türü. **ayr.bkz. kolaj.**

Farklı malzemelerden yapılan çoğaltmaların yanı sıra kolajlar da karma medya olarak tanımlanabilir.

karikatür (caricature) [dok. - küt.]: Bir olayın topluma aktarılmasında insan davranışlarını ve tepkilerini, diğer canlı ve nesnelerin bilinen özelliklerini gülünçleştirme (mizah) veya eleştiri biçiminde çizerek, kimi zaman konuşma ve tepkiler ekleyerek ileten sanat ürünü.

kartografik materyal (cartographic material (s)) [arş. - küt.]: Bir coğrafi konumun veya yapının belirlenmiş bir ölçek oranı ile hazırlanmış, çizilmiş veya üretilmiş basılı ve/veya elektronik her türlü harita, hava fotoğrafı, plan ve küreden oluşan çizimlere ve bilgi kaynaklarına verilen genel ad.

kartuş ([sound tape] cartridge) [arş. - dok.]: Ses verisi depolamak amacıyla içinde makaralara sarılmış 20-30 dakikalık veri kaydedilebilen manyetik şerit barındıran ses kasetlerinin öncülü olan kayıt ortamı. **Ayr. bkz. kaset.**

kaset (casette) [arş. - dok.]: İçinde araları manyetik malzeme ile kaplanmış, polyester filmin sarıldığı olduğu 3,81mm. genişliğinde iki minyatür makaradan bulunan, üzerine çift taraflı olarak 30-180dk'lık ses verisi kaydedilebilen manyetik banttan oluşan plastik kapak içindeki kayıt ortamı, kompakt kaset. **ayr.bkz. kartuş.**

Bu kayıt ortamının ses ve görüntü verisi kayıt kapasitesi farklılaştırılmış elcaset, mikrokaset, videokaset, pikokaset, ses kartuşu ve stereo kaset türleri de vardır.

katalog (catalogue) [arş. - dok. - küt.]: Bir bilgi merkezinde yer alan tüm bilgi kaynaklarının bibliyografik kimliklerini yazar, eser adı ve konuya göre veren ve söz konusu bilgi kaynaklarının (kitap, süreli yayın, kitapdışı materyal vb.) bilgi merkezindeki yerini gösteren ve bu özelliği ile yönlendirme yapan danışma kaynağı.

Kütüphane kataloğu veya toplu katalog karşılığı olarak kitap ve süreli yayınların kimlik bilgilerinin kaydedildiği defterlere ve alfabetik kitap listelerine fihrist denilmektedir.

kavramsal dizin (thesaurus) [küt.]: 1. Bir bilgi erişim dizgesinde dermenin kapsamına giren kavram ve konuları belirten anahtar sözcükleri, bunlar arasındaki anlamsal ve köken ilişkileri bağlantılı

bir biçimde gösteren sözlük. 2. Bir veya birden çok bilgi alanını kapsayan, semantik olarak birbirleriyle ilişkili kelimelerin kontrollü listesi.

kayıt ortamı ([physical] carrier type, medium) [arş. - dok. - küt.]: Bilgi kaynaklarının içeriğinin (enformasyon) üzerinde yer aldığı, mekanik, manyetik, optik ve elektronik tekniklerle kaydedildiği fiziksel ve kimi zaman başka bir ekipman/araç yardımıyla çalıştırılması veya açılması gereken ortam, taşıyıcı ortam.

Medium terimi genelde bilginin ve/veya verinin kayıtlı olduğu teknik araç-gereç, ekipman ve donanımı ifade etmek için kullanılmaktadır.

kaynakça bkz. bibliyografya.

kesik (cutting, clipping) [arş. - küt.]: Gazete veya dergilerden kesilmiş yazı veya resim, kupür.

kesik defteri (scrapbook) [arş. - küt.]: Gazete veya dergi kesiklerinin sahibi tarafından tematik, kronolojik, yazar adı, süreli yayın ismine göre veya rastgele defter sayfalarına tutturulması ile oluşan derme, kupür defteri.

kılavuz : bkz. rehber.

kitabe (inscription) [arş. - dok.]: Yapıların giriş veya görünen bölümlerinde yer alan bir kimse veya olayın anısını yaşatmak ve tarihini vermek için özel tasarlanmış bölmeler şeklinde kimi sanatsal nitelikler de taşıyabilen inşâ, bânî, tamir, tarih ve usta bilgilerini içeren türlere sahip kazıma yazı, yazıt.

kitap (book) [küt.]: Çeşitli konularda yazılmış, yazarının görüş, fikir, eleştiri ve değerlendirmelerini içeren tek veya çok ciltli, basılı ve/veya elektronik olarak üretilebilen bir kapak ve bibliyografik kimlik bileşenlerine sahip yapıt.

Birincil kaynak olan kitapların içerikleri, konuyu ele alış biçimleri, yazılış biçimi ve hazırlanış amaçlarına göre monograf, bildiri, hatıra/anı/armağan ve yazma kitap türleri vardır.

kitapdışı materyal (non-book material) [küt.]: Basılı kitap formunda olmayan; görsel, işitsel, dijital veya üç boyutlu nitelik taşıyan bilgi kaynaklarının genel tanımı.

kitap (+) (book +/book plus) [küt.]: Çocuk ve engelli okuyucular için animasyon, ses, işaret dili ve bunların çevirileri ile görüntülü olarak tasarlanmış bilgisayar uygulamaları ve araçlarla kullanılabilen özelleştirilmiş kitap.

kitapçık (booklet, pamphlet) [dok. - küt.]: Bir konu hakkında bilgi veren veya bir şeyi tanıtan, fiziksel bakımdan sayfa sayısı az ince kitap, risale.

kod (code, cipher) [arş. - dok. - küt.]: 1. Genellikle standart biçimde kullanılmak üzere hazırlanan/belirlenen herhangi bir metni, sesi veya görüntüyü veya bunların bölümleri, verileri ve her tür bilgi kaynağını tanımlamak, özetlemek, kataloglamak, depolamak ve paylaşmak üzere kullanılan sayı, harf, kısaltma, işaret ve bunların birleşiminden oluşan dizge. 2. Bir mesaja karşılık gelen sözcük, harf veya işaret sistemi veya bir şeyi daha kısa veya daha kullanışlı bir biçimde temsil etmek için kullanılan bir sayı, harf veya işaret sistemi.

kod dizisi (code sequence) [dok.]: Bilgisayar programlamada bir işin veya emrin yerine getirilmesi/çalışması için gereken mantıksal algoritmik adımlar dizgesi.

kodeks (codex) [arş. - küt.]: Genellikle papirüs, parşömen ve vellum (bir tür işlenmiş hayvan derisi) sayfalarının/tabakalarının bağlama veya birbirine ekleme şeklinde bir araya getirildiği antik kitap formu.

Bu terim uzun süre kutsal kitaplar, hukuk metinlerinin derlemeleri ve yazma eserler için kullanılmıştır.

kolaj (collage) [dok.]: Çeşitli düz veya ince materyallerin (kâğıt, fotoğraf, kumaş vb.) belirli bir temaya veya estetik amaca hizmet edecek şekilde bir yüzey üzerinde birleştirilerek yeni bir görsel anlatım veya sanatsal kompozisyon oluşturulmasını sağlayan sanat yapıtı, kesyap.

köşe yazısı (column, corner) [dok. - küt.]: Gazete ve dergilerin belirli sütunlarında genellikle aynı kişi tarafından gündelik konulara değinen veya konuları bir görüş ve düşünce etrafında yorumlayarak değerlendiren kısa yazı, köşe yazısı.

kroki (sketch, drawing) [arş. - küt.]: 1. Bir olay, mekân, nesne veya kavramın temel özelliklerini ve yapısını yalın bir biçimde ifade etmek amacıyla, detaydan arındırılmış ve genellikle hızlı bir şekilde oluşturulan taslak çizim veya görsel anlatım aracı. 2. Konum tarifi yapılabilmesi amacıyla bir ölçeğe bağlı kalmadan çizilen taslak. **ayr. bkz. çizim.**

Kroki teriminin İngilizce karşılığı için kullanılan sketch terimi, genel olarak drawing (çizim) terimine göre daha ayrıntılı biçimde tamamlanmış çalışmaları ifade etmektedir.

kronik (chronicle) [arş. - küt.]: Olayları gerçekleşme sırasına göre düzenli ve sürekli bir şekilde kaydeden, genellikle yoruma veya edebî üsluba yer vermeyen, tarihî olayların belgelenmesinde kullanılan bir kayıt türü. **ayr. bkz. yıllık.**

Kronik, olayları daha geniş bir zaman perspektifinde ve kesintisiz bir anlatımla sunarken; yıllık (annals), belirli bir yıl aralığındaki olayları kısa ve bağlantısız şekilde vermektedir.

kupür bkz. kesik.

külliyat (corpus, collected/complete works) [küt.]: Belirli bir yazarın tüm eserlerini veya bir konuya ilişkin farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış tüm çalışmaları bir arada sunan, basılı, dijital veya çoklu ortam biçimlerinde düzenlenmiş kapsamlı bilgi derlemesi yayın topluluğu.

leksikon : bkz. sözlükçe.

Leksikon, başlangıçta ikinci tanımda yer alan, daha çok eski dillere ilişkin sözlükçe anlamıyla kullanılmıştır. Yaygın güncel kullanımı, ilk tanımda yer aldığı şekildedir.

lügat (glossary) [küt.]: Belirli bir konu, disiplin veya uzmanlık alanına ait terimlerin ve kavramların anlamlarını açıklayan, genellikle alfabetik sırayla düzenlenen ve ilgili tanımlarla birlikte sunan sözlük türü. **ayr. bkz. sözlük.**

magazin (mag) [küt.]: Güncel olaylar, kültür, sanat, moda, eğlence veya belirli bir ilgi alanına yönelik içerikler sunan, belirli aralıklarla yayımlanan, genellikle görsellerle desteklenmiş basılı veya dijital süreli yayın. **ayr. bkz. dergi, mecmua.**

makale (article, manuscript) [dok. - küt.]: Belirli bir konu hakkında bilimsel, akademik veya popüler düzeyde bilgi veren, araştırma problemi çerçevesinde ele alınan, kapsamı belirli bir alana odaklanan, öz/abstract ile içeriğini özetleyen, belirli bir yöntemle veri toplayıp analiz eden ve genellikle dergiler veya dijital platformlarda yayımlanan yapılandırılmış yayın türü.

manyetik disc (magnetic disc) [arş. - dok.]: Çalışma sırasında dönen bir veya daha fazla diskin düz yüzeyleri üzerine manyetik kayıt yapılarak verilerin depolanabildiği harddisk, disket, CD, DVD gibi bilgi kayıt ortamlarına verilen ad.

mecmua : bkz. dergi.

mektup/editöre mektup (letter to the editor) [küt.]: Genellikle süreli yayınlarda yayımlanmış bir yazının tartışılıp yorumlandığı veya benzer bir mektuba yanıt verildiği eleştirel ve bilgilendirici metin türü.

mikrofilm (microfilm) [arş. - küt.]: Bilgi kaynaklarının uzun süreli saklanması, korunması ve erişilebilirliğinin sağlanması amacıyla, fotografik tekniklerle yüksek oranda küçültülerek şeffaf bir rulo veya şerit filme ardışık mikro görüntüler şeklinde aktarıldığı optik kayıt ortamı. **ayr. bkz. mikrofiş, mikrokart.**

Özel okuyucu cihazlar yardımıyla görüntülenebilir veya çoğaltılabilir olan mikrofilm, fiziksel alan tasarrufu sağlamak ve nadir veya hassas materyallerin korunmasını kolaylaştırmak amacıyla genellikle 16 mm veya 35 mm rulo film formatında üretilir. Bu film ruloları kesilerek mikrofişe dönüştürülebilir.

mikrofiş (microfiche) [arş. - küt.]: Bilgi kaynaklarının uzun süreli saklanması ve erişilebilirliğinin sağlanması amacıyla, saydam bir film tabakası üzerine bir ızgara sistemiyle satır ve sütunlar halinde düzenlenmiş mikro görüntülerin fotografik tekniklerle yüksek oranda küçültülerek oluşturulduğu, elle veya özel bir okuyucuyla incelenebilen kart şeklinde kompakt kayıt ortamı. **ayr. bkz. mikrofilm, mikrokart.**

Mikrofiş, genellikle 105 mm x 148 mm boyutlarında dikdörtgen bir formatta üretilir ve her bir mikrofiş, birden fazla sayfa veya görseli (genellikle 60-100 sayfa) içerebilir. Mikrofilmden farklı olarak, mikrofiş, sabit bir yapıya sahiptir ve rulo yerine sayfa benzeri bir formatta kullanılır.

mikrokart (microcard, micro-opaque) [arş. - küt.]: Yazılı, basılı veya görsel materyallerin, uzun süreli saklama ve yoğun bilgi depolama amacıyla, fotografik teknikler kullanılarak küçültülmüş boyutlarda opak (ışık geçirmez) kartlar üzerine basılı veya kaydedilmiş mikro ortam türü.

*Mikrokartlar, genellikle 75 mm x 125 mm boyutlarında dikdörtgen bir formatta üretilir ve mikrofilm veya mikrofişten farklı olarak saydam değil, mat bir yüzeye sahiptir. Bu nedenle, özel yansıtıcı okuyucular veya büyüteçler kullanılarak görüntülenirler ve opak yapıları sayesinde fiziksel hasara karşı daha dayanıklıdır. **ayr. bkz. mikrofiş, mikrofilm.***

'Microcard', esasen Microcard Corporation firması tarafından üretilen 'micro-opaque' için patenti alınmış bir ticarî marka adıdır.

monograf (monograph): 1. Belirli bir konuyu derinlemesine inceleyen, tek bir eser olarak yayımlanan ve genellikle bir yazar veya yazar grubu tarafından hazırlanan, akademik ve bilimsel çalışmalar için temel kaynak niteliği taşıyan bağımsız yayın.

Monograflar, genellikle bir bütün olarak yayımlanır ve birden fazla ciltten oluşabilir. Dergi makaleleri veya ansiklopedi maddelerinin aksine, belirli bir konuyu tüm yönleriyle ele alır ve uzmanlık gerektiren bir çalışma niteliği taşır.

monograf serisi (monographic series) [küt.]: Belirli bir tema veya disiplin çerçevesinde, birbirini tamamlayan ve sıralı olarak yayımlanan bağımsız monografik eserler topluluğu. Her bir eser, serinin genel başlığı altında tek bir konuyu derinlemesine inceler. **ayr. bkz. dizi eser.**

nadir eser (rare book, antiquarian book) [arş. - küt.]: Sınırlı sayıda üretilmiş olması, içeriği, baskı tarihi, fiziksel özellikleri ve kültürel değeri nedeniyle özel koruma gerektiren, erişimi kısıtlı ve koleksiyon değeri yüksek eser.

negatif (negative) [arş. - küt.]: Görüntü veya metinlerin, ışığa duyarlı bir malzeme üzerine düşen ışık ve renk değerlerinin tersine çevrilmiş hali olarak fotoğraf, film ve mikroform gibi görsel kayıt ortamlarında kullanılan, baskı veya dijital işlem yoluyla pozitif kopyaya dönüştürülebilen özgün kayıt formatı.

nevsal : bkz. salname. ayr. bkz. yıllık.

nota ([music] score, notated music) [küt.]: Bir müzik eserinin tüm bölümlerini (melodi, ritim, armoni vb.) ve icra bilgilerini (tempo, dinamik, enstrümanlar vb.) gösteren, genellikle yazılı veya basılı olarak hazırlanan ve müzik icracıları tarafından kullanılan bir kayıt veya temsil biçimi.

opak (OPAC – Online Public Access Catalog) [küt.]: Kütüphane kullanıcılarının koleksiyonlara ait bibliyografik kayıtlara çevrim içi erişimini sağlayan katalog sistemi.

optik disk (optical disc) [dok. - küt.]: Verilerin lazer ışınları aracılığıyla kaydedildiği ve okunduğu, dijital bilgilerin saklanması ve erişimi için kullanılan, dairesel biçimli, genellikle polikarbonattan yapılmış veri depolama ortamı. **ayr. bkz. CD, DVD.**

Optik disklerin; CD, Blu-Ray ve DVD isimleriyle üretilmiş farklı çözünürlük, dalga boyu ve depolama kapasiteli türleri vardır. Yüksek kapasiteli veri depolama ve uzun süreli arşivleme amacıyla kullanılır.

oyunlaştırılmış materyal (gamified content) [küt.]: Bilgi aktarımı, kullanıcı etkileşimi ve öğrenme sürecini desteklemek amacıyla oyun unsurları (puan, seviye, ödül, görev vb.) entegre edilerek tasarlanmış basılı veya dijital içerik.

Eğitim, pazarlama, insan kaynakları ve diğer alanlarda yaygın olarak kullanılan oyunlaştırılmış materyaller, (metin, video, etkileşimli uygulamalar vb.gibi) farklı formatlarda olabilir.

öz (abstract) [küt.]: Makale, kitap, rapor, sunum, tez gibi bilgi kaynaklarının amaç, yöntem, bulgular ve sonuçlar gibi temel unsurlarını kısa, öz ve belirli kelime sınırları içinde özetleyen; kaynağın başında yer alarak okuyucuya içeriği hakkında genel bir fikir sunan metin.

Genellikle yazar tarafından hazırlanan öz, bilgi kaynaklarının hızlı taranması ve erişilmesinde önemli bir rol oynar.

özel belge/evrak (personal document) [arş.]: Kamu otoritesiyle doğrudan ilişkisi bulunmaksızın, şahıslar veya özel kuruluşlar tarafından üretilen ve arşivsel değer taşıyan belge.

özel yazı (personal writing) [dok.]: Kişisel düşünce, deneyim ya da duyguların ifade edilmesi amacıyla oluşturulan; günlük, anı, not, mektup gibi örneklerle temsil edilen, kurumsal onay veya resmî nitelik taşımayan yazılı metin.

özel yazışma (private correspondence) [arş.]: Kişiler veya özel kuruluşlar arasında gerçekleşen, kişisel veya kurumsal iletişim içeren gayri resmî yazılı içerik.

özelge (ruling) [arş.]: Resmî kurumlar, yargı organları veya yetkili merciler tarafından hazırlanan, belirli bir konuya ilişkin yorum, bağlayıcı karar veya hüküm içeren yazılı belge.

özet (summary) [küt.]: Bir bilgi kaynağının (metin, konuşma, film vb. gibi) ana fikirlerini, temel bilgilerini ve içeriğinin özünü, asıl bütünlüğünü bozmadan, daha sade ve anlaşılır bir biçimde aktaran metin.

Özet, çalışmanın konusu olan araştırma nedeniyle daha çok bulgulara odaklanır ve daha uzun ve detaylı bir biçimde ifade edilebilir. Öz ise, yazının amacının kısa bir açıklaması ve ayrıca tüm çalışmanın ne hakkında olduğunun genel bir açıklamasıdır.

pafta (map section, mapsheet) [arş. - dok. - küt.]: 1. Bir bölgenin, alanın, yapının veya nesnenin belirli bir amaç için ölçekli ve detaylı olarak çizilmiş, genellikle yatay düzlemdeki temsili. 2. Haritalarda ise bütünün bir parçası olarak kullanılan kayıt ortamı.

pankart (placard, poster) [dok.]: Duyuru, bilgilendirme veya görsel iletişim amacıyla anlık mesaj iletmek veya dikkat çekmek için eylem odaklı olarak tasarlanan; metin, sembol ve görseller içerebilen; genellikle kamuya açık alanlarda sergilenen basılı veya dijital görsel materyal. **ayr. bkz. poster.**

para (banknote) [arş. - dok.]: Değer ölçüsü, değişim aracı ve birikim aracı olarak kullanılan; fiziksel (madeni ve kâğıt) veya dijital biçimlerde var olabilen, ekonomik işlemlerde mal ve hizmet alımında kullanılan değişim birimi.

patent (patent) [dok. - küt.]: Bir buluşun yenilikçi niteliğini, mevcut bilgi birikimini aşarak teknik bir çözüm sunabilmesini ve sanayiye uygulanabilirliğini belgeleyen, ilgili kamu otoritesi tarafından tescil edilerek belirli bir süre için sahibine o buluş üzerinde üretim, kullanım, satış veya lisans verme konusunda münhasır hak tanıyan resmî mülkiyet belgesi.

periyodik : bkz. süreli yayın.

plak (gramophone/phonograph records) [dok. - küt.]: Ses kayıtlarını analog yöntemle depolamak ve kopyalamak amacıyla üretilmiş, genellikle dairesel ve yivli yüzeye sahip, pikap veya gramofon ile çalınan fiziksel kayıt ortamı.

plan (plan) [arş. - dok.]: Belirli bir yapıyı, süreci, projeyi veya sistemi tasarlamak, düzenlemek ve yönetmek amacıyla oluşturulan, ölçekli çizimler, şemalar veya stratejik yönergeler içerebilen görsel veya metinsel düzenleme aracı.

portolan (portolan) [arş.]: Erken modern döneme kadar denizcilerin kıyı şeritlerini, limanları, seyir rotaları ve matematiksel konum bilgilerini detaylı şekilde gösteren, rüzgârgülü, mesafe ölçeği gibi özel işaret, çizim gibi ayrıntılarla zenginleştirilen el yapımı deniz haritası.

poster (poster) [arş. - küt.]: 1. Belirli bir konuyu görsel, metinsel ve grafiksel öğelerle anlatan, sergileme, bilgilendirme veya eğitim amacıyla tasarlanmış, genellikle büyük boyutlu basılı veya dijital materyal. 2. Düz bir zeminde sergilenmek üzere hazırlanan büyük, tek yüzeyli baskı. **ayr. bkz. dijital poster, pankart.**

prozopografya (prosopography) [küt.]: Belirli bir dönem, topluluk veya sosyal grubun bireylerini topluca ele alarak ortak özelliklerini, ilişkilerini ve toplumsal yapı içindeki rollerini analiz eden kolektif biyografi.

pul (stamp) [arş. - dok.]: Bir kurum veya otorite tarafından genellikle küçük boyutlu, yapışkanlı ya da damgalanabilir nitelikte resmi olarak basılan, üzerinde belirli bir değer, sembol veya bilgi taşıyan; posta hizmetlerinde ücret kanıtı, arşivlerde belge kimliklendirme aracı veya özel koleksiyonlarda metaveri ögesi olarak kullanılan küçük boyutlu fiziksel nesne.

rapor (report, account) [arş. - dok. - küt.]: Belirli bir konu, olay, süreç veya araştırmaya ilişkin verilerin, gözlem ve analiz gibi yöntemlerle sistematik olarak toplanıp değerlendirildiği, genellikle bir makam tarafından talep edilen ve karar alma, bilgi aktarımı veya hesap verebilirlik amacıyla yazılı, görsel veya dijital formatta sunulan yapılandırılmış belge veya doküman.

rehber (guide) [dok. - küt.]: Belirli bir konu, süreç, sistem veya hizmet hakkında bilgi vermek, kullanıcıları yönlendirmek ve gereksinim duydukları adım, kural, yöntem veya kaynakları açık ve anlaşılır bir şekilde sunarak belirli bir amaca ulaşmalarını sağlamak amacıyla hazırlanan yapılandırılmış basılı veya dijital bilgi kaynağı, kılavuz.

replika (replica) [arş. - dok.]: Orijinal bir nesne, belge veya eserin biçimsel ve işlevsel özelliklerini koruyarak, eğitim, sergileme, araştırma veya koruma amaçlarıyla üretilen ve detaylılığıyla orijinalin yerine geçebilecek nitelikte fiziksel veya dijital kopya. **ayr. bkz. reproduksiyon.**

Replika, genellikle orijinalin "yerine geçebilecek" kadar detaylı ve özenli bir kopyadır.

reproduksiyon (reproduction) [arş. - dok.]: Bir nesne, belge, sanat eseri veya bilginin aslına uygun şekilde yeniden üretilmesi; fiziksel, dijital veya mekanik yöntemlerle kopyalanarak korunması, erişilebilirliğinin artırılması veya araştırma ve sergileme amaçlarıyla çoğaltılması faaliyeti ve bu faaliyetin sonucundaki ürün. **ayr. bkz. replika.**

Reproduksiyon daha çok "görsel bir temsil" sunmayı hedefler, teknik ve malzeme sadakati genellikle aranmaz.

resmî belge/evrak (official records) [arş.]: Kamu kurumları, özel kuruluşlar veya yetkili makamlar tarafından yürütülen işlemleri, kararları ve faaliyetleri belgelemek amacıyla oluşturulan; hukukî ve idarî geçerliliğe sahip, standartlara uygun biçimde düzenlenmiş yazılı veya dijital kayıt.

resmî gazete (official gazette) [arş. - dok.]: Bir devletin veya resmî kuruluşun yasal, idarî ve resmî işlemlerini duyurmak, yürürlüğe koymak ve kamuoyuna duyurmak amacıyla yayımlanan, hukukî geçerliliği olan süreli yayın.

resmî yayın: bkz. devlet yayını.

resmî yazışma (official correspondence) [arş.]: Kamu kurumlarının kendi aralarında veya bireylerle yürüttüğü iletişim süreci kapsamında, belirli kurallar ve biçimsel yapıya bağlı olarak oluşturulan yazılı belge.

risale: bkz. kitapçık.

rölöve (relief) [arş.]: Bir yapının genellikle restorasyon, iyileştirme, güçlendirme, rekonstrüksiyon işlemleri için mevcut durumunun bir ölçek uyarınca ölçülerek iki boyutlu plan, kesit, görünüşler halinde çizilmesi ile oluşturulan çizim.

röportaj (interview, reportage) [dok.]: Bir kişi, birden fazla kişi veya ilgili taraflarla bir konu, olay veya deneyim hakkında bilgi edinmek, analiz yapmak veya kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla sözlü veya yazılı olarak gerçekleştirilen; metin, ses, video veya görsel kayıt ortamlarına aktararak birincil bilgi kaynağı olarak kullanılan içerik türü.

sabit disk, katı disk (hard disc) [dok.]: Dönel manyetik plakalar üzerinde verilerin saklandığı, kullanıldığı elektronik sistemlere entegre dijital kayıt birimi.

salname (annual) [arş.]: Osmanlı döneminde Vilâyet Mektubî Kalemi tarafından hazırlanarak, genellikle bir yıl boyunca gerçekleşen önemli olayları, faaliyetleri, istatistikleri, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmeleri ve bazen de kurumların yapısını içeren yıllık, nevsal. **ayr. bkz. yıllık.**

sanal gerçeklik içeriği (virtual reality content) [küt.]: Kullanıcıları fiziksel dünyadan tamamen izole ederek, üç boyutlu ve etkileşimli yapay bir ortamda deneyim yaşatmak amacıyla geliştirilen; metin, ses, görsel, video veya simülasyon gibi unsurları içeren dijital içerik unsuru.

Sanal gerçeklik içeriklerine, özel donanımlar (VR gözlükleri, eldivenler vb.) aracılığıyla erişilebilir ve kullanıcıların sanal bir dünyada gezinmesine, etkileşimde bulunmasına olanak tanır.

saydam (slide) [arş.]: Görsel içeriklerin ışık yoluyla yansıtılarak gösterilmesi amacıyla kullanılan, genellikle çerçeveli fotografik film şeritlerinden veya dijital formatta hazırlanan görsellerden oluşan, eğitim, sunum ve arşivleme amaçlı bilgi taşıyıcısı.

Fiziksel saydamlar, projektörler aracılığıyla büyük yüzeylere yansıtılırken, dijital saydamlar elektronik ortamlarda görüntülenebilir.

senaryo (scenario, filmscript) [dok.]: Sinema, tiyatro, televizyon veya dijital medya için görsel ve işitsel anlatımı içeren; olay örgüsü, sahne düzeni, karakter diyalogları ve teknik yönergeleri betimleyen rehber niteliğinde yazılı metin.

seri (series) [arş. - dok.]: Belirli bir tema, konu veya yapısal bütünlük ilişkileri çerçevesinde birbirini takip eden, numaralandırılmış veya süreklilik gösteren belge grubu.

ses kaydı (sound recording) [arş. - dok.]: Ses dalgalarının analog veya dijital teknolojilerle kaydedildiği, ses kaseti, plak, CD, dijital dosya gibi çeşitli materyal türlerinde saklanarak dinleme, arşivleme veya yeniden üretim amacıyla kullanılan bilgi kaynağı.

Kayıtlar manyetik bant, optik disk veya dijital ortam gibi farklı formatlarda bulunabilir ve müzik, konuşma, doğa sesleri gibi çeşitli işitsel içeriklere sahip olabilir.

sesli blog (podcast) [dok.]: Belirli bir tema veya konuya ilişkin bilgilendirme, tartışma veya eğlence amacıyla hazırlanarak düzenli aralıklarla yayımlanan, dijital ortamda kaydedilmiş ve genellikle seri halinde sunulan ses dosyaları.

sesli kitap (audio book) [dok. - küt.]: Yazılı bir eserin profesyonel okuyucular veya sentezlenmiş seslerle seslendirilerek dijital veya fiziksel ortamlara (CD, kaset, dijital dosya) kaydedildiği; bireylerin okuma eylemini işitsel yolla gerçekleştirmesini sağlayan, özellikle görme engelliler, okuma güçlüğü çekenler ve mobil kullanıcılar için erişilebilir bir bilgi kaynağı ve kayıt ortamı.

sinopsis (synopsis) [dok.]: Bir belge, kitap, film, tiyatro oyunu gibi çalışmaların ana temasını, temel olay örgüsünü ve içeriğini kısa, öz ve anlaşılır bir şekilde özetleyen metin, kısa özet.

sirküler :bkz. genelge.

slayt :bkz. saydam.

sosyal medya içeriği (social media content) [dok.]: Dijital platformlarda paylaşılmak üzere üretilen, metin, görsel, video, ses veya etkileşimli unsurlar içerebilen; bireysel, kurumsal veya toplumsal iletişimi sağlayarak etkileşimi artırmayı amaçlayan dijital içerik türü.

sözlük (dictionary) [dok. - küt.]: Bir dildeki kelimelerin veya belirli bir alana ait terimlerin anlamlarını, kullanımlarını, kökenlerini ve diğer dilbilimsel özelliklerini sistematik bir şekilde açıklayan; alfabetik, tematik veya diğer düzenleme yöntemleriyle sunulabilen basılı veya dijital danışma kaynağı.

sözlükçe (lexicon) [dok. - küt.]: 1. Belirli bir konu, bilim dalı veya uzmanlık alanına ait terimlerin ve kavramların alfabetik ya da sistematik olarak açıklandığı; sözcüklerin anlam, kullanım bağlamı

ve terminolojik karşılıklarıyla sunulduğu özel sözlük veya referans kaynağı. 2. Belirli bir dil, konu ya da sözlükte kullanılan tüm kelimelerin listesi.

SSD (Solid State Disk) Harddisk [*arş. - küt.*]: Fiziksel hareketli parça içermeyen, verileri yüksek hızla okuma ve yazma yeteneğine sahip dijital kayıt ortamı.

standart (standard) [*dok.*]: Belirli bir alanda, süreçte veya üründe tutarlılık, kalite, güvenilirlik ve uyumluluk sağlamak amacıyla ulusal veya uluslararası yetkili kuruluşlar tarafından kabul edilen; teknik özellikler, yöntemler, kurallar veya rehber ilkeler bütününe içeren doküman.

sürelî yayın (periodic, periodical) [*dok. - küt.*]: Belirli aralıklarla yayımlanan, süreklilik gösteren ve genellikle aynı başlık altında düzenli olarak sunulan bilimsel, akademik veya popüler içerikli yayın türü.

şecere (genealogy, family tree) [*arş.*]: Bir bireyin veya ailenin soyunu, kökenini ve akrabalık ilişkilerini sistematik biçimde izleyerek düzenleyen, tarihsel bağları soybilimsel bir veri yapısı ile ortaya koyan belge, soyağacı.

tabela (signboard) [*dok.*]: Bilgi iletmek amacıyla metin, sembol veya görsellerle donatılmış, genellikle kamusal veya ticari alanlarda kullanılan sabit veya taşınabilir bilgi kayıt ortamı.

tablo (painting, picture) [*dok.*]: Tuval, kâğıt, ahşap veya benzeri bir yüzey üzerine boya, kalem, mürekkep ya da diğer görsel ifade araçlarıyla oluşturulan, sanatsal veya belgesel amaç taşıyan görsel eser.

takvim (calendar) [*dok. - küt.*]: Zamanı kronolojik olarak yıllara, aylara, haftalara ve günlere bölerek düzenleyen; önemli olayları, tarihleri ve faaliyetleri kaydetmek, planlamak ve hatırlatmak amacıyla kullanılan sistematik bilgi kaynağı.

tanıtım (advertising, publicity, presentation) [*dok.*]: Bir ürün, hizmet, kurum veya fikrin hedef kitleye tanıtılması ve farkındalık oluşturulması amacıyla çeşitli medya ve iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen bilgilendirme ve yaygınlaştırma süreci ve bu sürecin ürünü olan her türlü materyal, sunu.

taşınır/çubuk bellek (flash disk, flash memory) [*arş. - küt.*]: Sayısal verilerin taşınabilir ve yeniden yazılabilir biçimde depolanmasını sağlayan elektronik kayıt ortamı.

tebliğ (notification, notice) [*arş. - dok.*]: 1. Resmî bir karar, duyuru veya bilginin yetkili kişi, kurum veya kamuoyuna yazılı, sözlü veya dijital yollarla resmî olarak iletilmesi amacıyla hazırlanan ve kayıt altına alınan yazılı, dijital veya sözlü bildirim. 2. Bilimsel, akademik veya resmî bir toplantıda sunulmak, tartışmaya açılmak ya da kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla hazırlanan yazılı veya sözlü metin. **bkz. bildiri**

tefrika (series, episode) [*dok.*]: Bir bütünün parçası olarak seri halinde yayımlanan; edebi eserler, araştırmalar, gazete yazıları, radyo-tv programları veya dijital içerikler gibi farklı kayıt ortamlarında bulunan ve her bir bölümü kendi içinde anlam taşıyan yazılı, görsel veya dijital bilgi kaynağı.

teknik çizim (technical drawing) [*dok.*]: Bir nesnenin, yapının veya sistemin mühendislik, tasarım veya üretim aşamalarında kullanılan teknik bilgi ve verileri içeren; ölçekli, detaylı ve standartlara uygun olarak hazırlanmış görsel temsili.

teknik rapor (technical report) [*dok.*]: Bilimsel, endüstriyel veya teknik bir konudaki araştırma, proje veya sürecin analizi, metodolojisi ve bulgularını sistematik biçimde sunan, genellikle teknik alanda uzmanlaşmış bir kitleye yönelik olarak hazırlanan ayrıntılı belge veya doküman.

tercüme eser: bkz. çeviri eser.

tez (thesis, dissertation) [*dok. - küt.*]: Akademik bir derecenin gereği olarak belirli bir konu hakkında yapılan özgün araştırma, analiz ve bulguları sistematik bir çerçevede sunan, bilimsel yöntemlere uygun olarak hazırlanmış çalışma.

tüzük (regulations, statute) [küt.]: Bir kurum, kuruluş veya topluluğun işleyişini düzenlemek amacıyla yetkili makamlarca hazırlanan; yetki, hak, görev ve sorumlulukları belirleyen ve yasal olarak bağlayıcı hukukî metin.

USB Bellek (Universal Serial Bus flash drive) [arş. - küt.]: Evrensel seri veri yolu (USB) bağlantısıyla çalışan, verilerin yeniden yazılabilir olduğu, taşınabilir dijital kayıt ortamı.

uyarlama eser (adaptation, retread) [küt.]: Önceden var olan bir eser veya içeriğin, farklı bir bağlam, ortam, dil veya formatta yeniden yorumlanarak düzenlendiği, özgün yapısını korurken yeni bir anlatım biçimi kazanan yaratıcı çalışma.

vakfiye (deed of trust, foundation charter) [arş.]: Bir kişi veya kurum tarafından taşınır ya da taşınmaz malların kamu yararına kullanılmak üzere vakfedildiğini belirten; vakfin kuruluş amacı, yönetim esasları ve kullanım şartlarını içeren resmî belge.

varak (sheet, leaf) [arş. - dok.]: 1. Ciltli bir kitabın veya el yazmasının bir yüzü ön (recto) ve arka (verso) olacak şekilde numaralandırılmış her bir yaprağı. 2. İnce, genellikle tek katmanlı bir kâğıt veya parşömen sayfası. 3. Altın, gümüş veya başka bir metalden yapılmış, dekoratif amaçlarla kullanılan ince yaprak. 4. Belgelerin fiziksel birimlerini tanımlamak için kullanılan; genellikle resmî belgelerde veya eski yazmalarda sayfa kavramı yerine tercih edilen terim.

veri dosyası (data file) [arş. - küt.]: Belirli bir yapıda düzenlenmiş ve dijital ortamda saklanan ham veya işlenmiş bilgi kümesini içeren, kullanıcılar ve yazılımlar tarafından erişilebilmesi ve işlenebilmesi amacıyla saklanan veri kaydı.

veri görselleştirme (data visualization) [küt.]: Sayısal veya nitel verilerin, grafik, harita ve diğer görsel araçlarla temsil edilerek, verinin daha kolay anlaşılabilir, yorumlanabilir ve anlamlı hale getirilmesini sağlayan bir düzenleme biçimi.

veri seti (dataset) [küt.]: Belirli bir konu veya araştırma kapsamında düzenlenmiş, yapılandırılmış, benzer özelliklere sahip verilerin bir arada toplandığı ve işlenip analiz edilebilen veri bütünü.

veri sözlüğü (data dictionary) [küt.]: Belirli bir alana yönelik veya daha genel olarak oluşturulmuş bir veritabanında yer alan veriyi anlamı, içeriği, diğer veri türleriyle ilişkisi, kökeni/kaynağı, kullanım alanı ve biçimine göre düzenlenmesi için oluşturulan basılı veya elektronik sistematik sözlük.

veri tabanı (database) [arş. - küt.]: Bir veya birden fazla veri setini belirli bir yapı ve sistematik düzen içinde dijital ortamda saklayan, erişim, sorgulama ve yönetim işlevleri sunan yapılandırılmış bilgi kaynağı.

video ders (video lecture) [küt.]: Eğitim amaçlı olarak kaydedilmiş, sesli anlatım ve görsel içeriklerin bir arada sunulduğu, çevrimiçi veya dijital platformlarda izlenebilen öğretici görsel-işitsel materyal.

videokaset [arş. - dok.]: Görüntü ve ses kayıtlarının manyetik bant üzerine elektronik sinyaller olarak kaydedildiği ve bu içeriklerin video oynatıcı cihazlarla görüntülenip dinlenebildiği analog medya kayıt aracı. **ayr. bkz. kaset.**

vinil (vinly) [arş. - küt.]: Ses kayıtlarının saklanması için kullanılan; esnek, dayanıklı ve genellikle müzik albümleri gibi analog medya formatlarında tercih edilen disk şeklindeki plastik malzeme.

web kaynağı (web resource) [küt.]: İnternet üzerinden erişilebilen, bilgi sağlamak amacıyla dijital ortamda sunulan; web siteleri, çevrimiçi veri tabanları ve dijital belgeler vb. her türlü içerik veya materyal.

yansı (slide): bkz. saydam.

yazma eser (manuscript) [arş. - küt.]: Elle yazılmış veya çoğaltılmış, özgün ve henüz yayımlanmamış; tarihsel, edebi veya bilimsel değer taşıyan yazılı eser.

yer adları sözlüğü (gazetteer) [küt.]: Bir coğrafi bölgede bulunan yerleşim yerlerinin geçmişteki ve güncel isimlerini, bu yerlerin bağlı olduğu yönetsel birimler ve çeşitli istatistiki bilgiler ile birlikte veren alfabetik coğrafya sözlüğü türü.

yıllık (annual, yearbook) [arş. - küt.]: Bir kurum, şehir veya ülkenin belirli bir yıl içindeki idarî, ekonomik, kültürel ve toplumsal yapısını belgelemek amacıyla hazırlanan; genellikle resmî veriler, istatistikler ve önemli olayları içeren yıllık yayın. **ayr. bkz. salname, kronik.**

yönerge (directive) [arş. - küt.]: Belirli bir işleyişin, uygulamanın veya sürecin nasıl yürütüleceğini açıklayan, bağlayıcı yazılı belge.

yönetmelik (regulations) [arş. - küt.]: Belirli bir alandaki faaliyetleri düzenleyen, yasalarla uyumlu olarak yetkili makamlarca çıkarılan ve uygulanması zorunlu olan genel ve bağlayıcı kurallar.

5. Sonuç

Bu çalışma, bilgi kaynakları ve kayıt ortamlarına ilişkin terimlerin sistematik olarak tanımlanması ve bu terimlerin alanlar arası kullanımlarına dair kavramsal bir çerçeve sunulması hedefiyle hazırlanmıştır. Ancak sözlükçede, her bir terim için doğrudan disiplinler arası karşılaştırmalı analizler sunulmamakta; bunun yerine ortak kullanıma konu olmuş ve anlam çeşitliliği barındıran terimlere odaklanılarak, literatüre dayalı özgün tanımlar oluşturulmuştur. Terimlerin alfabetik düzende sunulması, yapısal bir tercih olup; her tanım, içerdiği kavramsal örüntüler aracılığıyla kullanıcıya anlam birliktelikleri ya da ayrışmaları izleyebileceği bir bütünlük sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, klasik bir terminoloji analizinden çok, meslekî ve disiplinler bir sözlükçe mantığıyla kurgulanmıştır. Derinlemesine karşılaştırmalı analizlere dayalı kapsamlı tartışmalar ise ayrı ve ileri düzey çalışmalara konu edilecek biçimde, gelecek araştırmalar için bir zemin oluşturmaktadır.

Yapılan inceleme hem soyut hem somut düzeyde bir dizi sonuca ulaşmıştır. Soyut düzeyde, terminolojide kavramsal bütünlüğün sağlanmasının zorluğu ve disiplinler arası ortak bir dil oluşturmanın gerekliliği ortaya konmuştur. Kütüphanecilik, arşivcilik, bilgi/belge yönetimi gibi yakın alanların, kavramları birlikte ele alabileceği bir çerçeveye ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu, meslekî işbirliği ve standartlaşma için bir ön koşuldur. Terminoloji birliğinin yokluğu, uygulamada karışıklıklara ve verimsizliğe yol açabileceği için, ortak tanımlar ve standartlar geliştirilmeli; ulusal-uluslararası terminoloji arasında köprü kuracak çalışmalar teşvik edilmelidir.

Somit düzeyde ise spesifik terimler üzerinden gözlemlenen farklılıklar, bu ortak dil ihtiyacını kanıtlamıştır. Örnek terimlerdeki anlam sapmaları (belge/doküman, koleksiyon, sözlük/glossary vb.) bilgi yönetimi süreçlerinde tutarlılık sorunları doğurabilmektedir. Bu somut gözlemler, okuyucuya terminolojide birliğin pratik bir gereksinim olduğunu göstermektedir.

Tablo 1

Seçili Terimlerin Ulusal ve Uluslararası Tanımlarının Karşılaştırması ve Farklı Disiplinlerdeki Kullanımı

Terim	Ulusal Tanım / Kaynak	Uluslararası Tanım / Kaynak	Anlam Farkı / Not
Belge	TDK: Gerçeğe tanıklık eden yazılı/görsel materyal; kanıt değeri taşır.	ISO 2789: Belge niteliği taşıyan kayıtlı bilgi veya nesne.	TDK kanıt vurgular; ISO daha geniş, soyut tanım sunar.
Sözlük / Glossary	Sözlük: Bağımsız başvuru eseri. Glossary: Terim listesi.	Dictionary: Geniş kapsamlı eser. Glossary: Kısa tanımlı terim listesi.	Ulusal kaynaklarda ayırım daha keskindir. Glossary dar kapsamlı görülür.
Katalog	TÜBA: Kütüphane kaynaklarını tanıtımı ve erişimi erişime yönelik dizelgesi. Arşiv Terimleri: Bilgi merkezi eksenli tanım.	ODLIS, ISO: Bir kütüphane veya arşivdeki materyallerin sistematik listesi.	Kütüphanecilikte bibliyografik erişim aracı odaklıdır. Arşivcilikte erişimi kolaylaştıran düzenleme aracıdır.

Mevcut terminoloji farklılıkları disiplinlerin tarihsel ve pratik ayrılıklarından kaynaklanmaktadır ancak günümüzde bilgi profesyonelleri disiplinler arası çalışmak durumunda olduğu için bu farklılıklar giderilmeye muhtaçtır. Kavramsal düzlemde ortak bir terminoloji oluşturulması, hem akademik literatürde kavram kargaşasını önleyecek hem de uygulamada standardizasyonu destekleyecektir. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası iş birliklerine dayalı bir terim standardizasyonu önerilebilir. Kurumsal eğitim ve rehberlik çalışmalarıyla, profesyonellerin ortak terim bilinci geliştirmesi sağlanabilir.

Terminoloji durağan bir yapı sergilememekte, gelişen teknolojiler, yeni bilgi kaynakları ve kayıt ortamları doğrultusunda değişmeye devam etmektedir. Bu nedenle, bu çalışma gelecekte yapılacak terminoloji araştırmalarına bir temel oluşturmayı hedeflemekte ve yeni kavramsal gelişmelere açık bir yapı sunmaktadır.

Etik Standartlar ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Yazar Katkı Beyanı: Yazarlar makalenin fikir, tasarım ve denetleme süreçlerinin Hakan ANAMERİÇ tarafından gerçekleştirildiğini, diğer tüm süreçlere ise eşit oranda katkıda bulunduklarını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Kaynakça

- Ayverdi, İ. (2010). *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Bates, M. J. ve Maack, M.N. (2010). *Encyclopedia of Library and Information Sciences* (3rd ed.). Boca Raton, FL: CRC Press.
- Bekdaş, M. (2017). Classification of dictionary types: Sözlük türlerinin tasnifi. *Route Educational and Social Science Journal* 4(4), 52-59. <https://doi.org/10.17121/ressjournal.712>
- Beyaz, Y. (2014). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatı'nda tenkidin genel seyri. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 5(8): 90-107. <https://doi.org/10.17828/yasbed.11842>
- Cambridge University Press. (2008). *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* (3rd ed). Cambridge University Press.
- Cox, R. J. (2000). *Closing an Era: Historical Perspectives on Modern Archives and Records Management*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Deniz Yılmaz, Ö. (2023). Bir Dil Bilimi Dalı: Sözlük Bilimi (Leksikografi). G. Sağıl Yüksekaya, D. Herkmén ve G. Öztürk. (Ed.) *Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali armağanı tevazu kitabı* içinde (s. 655-677). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Durmuş, İ. (2009). Sözlük. *TDV İslam Ansiklopedisi C. 37* içinde (398-401). İstanbul: TDV.
- Evans, F. B., Harrison, D. F., Thompson, E. A. ve Rofes, W. L. (1974). A basic glossary for archivists, manuscript curators, and records managers. *The American Archivist* 37(3, July), 415-433.
- Fachhochschule Potsdam. (2024). *Fachbereich Informationswissenschaften*. Erişim adresi: <https://www.fh-potsdam.de/studium-weiterbildung/fachbereiche/fachbereich-informationswissenschaften>
- Hjørland, B. (2000). Library and information science: Practice, theory, and philosophical basis. *Information Processing & Management*, 36(3), 501-531.
- International Organization for Standardization. (2017). *ISO 5127: Information and Documentation: Foundation and Vocabulary; Information et Documentation: Fondations et Vocabulaire* (2. ed: 2017-05). ISO.
- Kroon, R. W. (2010). *A/V A to Z : an Encyclopedic Dictionary of Media, Entertainment and Other Audiovisual Terms* (Enhanced Credo ed.). McFarland & Co., Inc., Publishers, Credo Reference.

- Leonhardt, Holm A. (1989). “Was ist bibliotheks-, was archiv- und museumsgut? Ein beitrag zur kategorisierung von dokumentationsgut und -institutionen”. *Der Archivar* 42(2), 214–223.
- Leonhardt, Holm A. (2000). “Kütüphane malzemesi nedir, arşiv ve müze malzemesi nedir? Dokümantasyon malzemesinin ve kurumlarının sınıflandırılması hakkında bir deneme”. *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, İshak Keskin (Çev.), 2, 79-95.
- Levine-Clark, M. ve Carter, T. M. (2013). *ALA Glossary of Library and Information Science* (Fourth edition). ALA Editions, an Imprint of the American Library Association.
- Menne-Haritz, A. (2000). *Schlüsselbegriffe der Archivterminologie Lehrmaterialien für das Fach Archivwissenschaft* (3., durchges. Aufl). Marburg: Archivschule Marburg.
- Menne-Haritz, A. (2001). Access — The reformulation of an archival paradigm. *Archival Science* 1, 57–82. <https://doi.org/10.1007/BF02435639>
- Millar, L. (2017). *Archives: Principles and Practices* (2nd ed.). London: Facet Publishing.
- Oxford English Dictionary*. (2000). Oxford: Oxford University Press.
- Pearce-Moses, R. (2005). *A Glossary of Archival and Records Terminology*. Chicago: Society of American Archivists.
- Prytherch, R. J. (2005). *Harrod’s Librarians’ Glossary and Reference Book : a Directory of over 9,600 Terms, Organizations, Projects, and Acronyms in the Areas of Information Management, Library Science, Publishing and Archive Management* (Tenth edition). Routledge.
- Richter, S. (2023). *Zwischen Konkurrenz und Kooperation: Nichtamtliche Überlieferung im Spannungsfeld zwischen Kommunalarchiv und Stadtgeschichtlichem Museum*. [Yüksek lisans tezi, Potsdam]. Fachhochschule Potsdam. <https://d-nb.info/1340232448/34>
- Rubin, R. E. (2016). *Foundations of Library and Information Science* (4th ed.). New York, NY: Neal-Schuman Publishers.
- Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar, A. (2023). *Arşiv Terimleri*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı.
- Rukancı, F., Anameriç, H. ve Başar, A. (2023). *Bellek Yönetimi: Arşivsel Dönüşüm ve Paradigma*. Ankara: Devlet Arşivleri Başkanlığı.
- Saracevic, T. (1999). Information science. *Journal of the American Society for Information Science*, 50(12), 1051–1063. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(1999\)50:12%3C1051::AID-ASI2%3E3.0.CO;2-Z](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(1999)50:12%3C1051::AID-ASI2%3E3.0.CO;2-Z)
- TDK. (2025). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- The Merriam-Webster Dictionary. (2022). Revised Edition. Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster Incorporated.
- UNESCO. (1974). *Guidelines for Documentation Services in Science and Technology*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Yakel, E. (2003). Archival representation. *Archival Science* 3(1), 1–25. <https://doi.org/10.1007/BF02438926>

EK 1 - Terminoloji Tanımları İçin Referans Kaynaklar

- Acaroğlu, M. T. (1955). “Doküman Kelimesi Hakkında”. *Türk Dili*, 4(42), 355-356.
- Acaroğlu, M. T. (1955). “Dokümantasyon Terimleri”. *Türk Dili*, 4(44), 504-505.
- Akalın, S. H., Cebeci, Z., Bada, E., Mitiş, B., Acar, L. ve Tan, A. (2008). *Bilgisayar Terimleri Karşılıklar Kılavuzu*. Ankara: TDK.
- Akın, C. (2022). Sözlük tipolojileri ve tasnifi üzerine bir değerlendirme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (73, Haziran), 217-233.
- Anameriç, H. (2014). Gazete ve dergi kupürlerinin arşivlenmesi. *Bilgi Dünyası*, 15(1), 76-90. <https://doi.org/10.15612/BD.2014.417>

- Andriessen, W. (1999). 'THE WINNER' Compact cassette. A commercial and technical look back at the greatest success story in the history of audio up to now. *Journal of Magnetism and Magnetic Materials* 193 (1-3), 111-116.
- Arifoğlu, A., Demirer, M., Şengül, G. ve Öz, O. (2006). *Bilişim Terimleri Sözlüğü: İngilizce-Türkçe*. Ankara: TSE.
- Ataman, B. K. (1995). *Arşivcilik Terimleri Sözlüğü: Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Hollandaca, Rusça ve İspanyolca karşılıklarıyla : =Dictionary of Archival Terminology: With Equivalents in German, English, French, Italian, Dutch, Russian and Spanish*. İstanbul: Librairie de Péra.
- BSI British Standards. (2017). *Information and Documentation. Foundation and Vocabulary*. BSI British Standards. <https://doi.org/10.3403/30255585>
- Calhoun, C. (2002). *Dictionary of the Social Sciences* (1. ed). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acref/9780195123715.001.0001>
- Çekici, Yunus Emre. (2022). Akademik yazma ve tartışma kültürü bağlamında editöre mektup. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (9), 105-115.
- Çetin, A. (1978). Arşiv terimleri ve deyimleri. *Vakıflar Dergisi* (12), 351-394.
- Daniels, M. F. (1984). Introduction to Archival Terminology. M. Daniels, T. Walch. (Ed.), *A modern archives reader: Basic readings on archival theory and practice* içinde (s. 336-342). Washington DC: National Archives and Records Service, U.S. General Services Administration.
- Farkas, L. (2015). *Librarianspeak : A Glossary of Terms in Librarianship and Information Management*. TotalRecall Publ.
- Getty Research Institute. (2017). *The art & architecture thesaurus online (AAT)*. <https://www.getty.edu/research/tools/vocabularies/aat/>
- Gökyay, O. Ş. (1993). Cönk. *TDV İslam Ansiklopedisi C. 8* içinde (73-75) İstanbul: TDV.
- Gözler, K. (2019). *İdare Hukuku*. 3. Baskı. Bursa: Ekin Yayınları.
- Gül, Ş. Y. (2023). *Mimarlık ve Dansta Notasyon: Bedenli Bilgi ve Mekânın Önemi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Herbert, J. (1964). *Elsevier's Lexicon of Archive Terminology; in French, English, German Spanish, Italian, Dutch*. Amsterdam: Elsevier Publishing Company.
- International Organization for Standardization. (2022). *ISO 2789: Information and Documentation: International Library Statistics = Information et Documentation: Statistiques Internationales De Bibliothèques* (6. ed). ISO.
- Karagülle, F. (2006). Türk edebiyatında antoloji. *Türk Araştırmaları Literatür Dergisi* 4(8), 383-404.
- Karahanoğulları, O. (2011). *İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Karakaş, S., Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2009). *Belge Yönetimi ve Arşiv Terimleri Sözlüğü*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Kato Westby, S. ve Glynn, R. (2017). Fabricating performance: Reciprocal constructs of dance notation. *Nexus Network Journal: Architecture and Mathematics*, 20(1), 75–94. <https://doi.org/10.1007/s00004-017-0353-9>
- Keseroğlu, H. S. (2008). *Katalog Kuralları: Örnekleri ile Anglo-Amerikan Kataloqlama Kuralları 2*. İstanbul: Yapı Yayınları.
- Keskin, İ. ve Günelan, R. (2011). Hayreddin Nedim Bey'in [Göçen] Kaleminden Arşivcilik. E. Balta, Y. Dedes, E. N. İşli, M. S. Koz (Yay. Haz.), *Yücel Dağlı Anısına* (s. 332-353) içinde. İstanbul: Turkuaz.
- Keskin, İ. ve Sümbül, S. (2020). Celal Esad'a [celal esat arseven] göre Osmanlı Dönemi belediyelerinde arşiv çalışmaları: İstanbul Şehremaneti (Belediyesi) örneği. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 14, 1–41. <https://10.26650/bba.2020.14.01>

- Khosrow-Pour, M. (2013). *Dictionary of Information Science and Technology* (2nd ed). Information Science Reference. <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-2624-9>
- Kipphan, H. (2001). *Handbook of Print Media : Technologies and Production Methods*. Berlin: Springer-Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-3-540-29900-4>
- Lynn, M. S. (1994). *Muhafaza ve Erişim Teknolojisi: Bilgi Ortamının Değiştirilmesinde Dijital ve Dijital Olmayan İşlemler Arasında Münasebetler Konusunda Açıklamalı Teknik Terimler Sözlüğü*. N. İlemin ve N. Büyükkırcalı (Çev.) Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Morris, B. (2013). *Thesaurus of Ephemera Terms*. University of Reading, Department of Typography & Graphic Communication.
- Önal, H. (1989). Osmanlı türbelerinin kitabeleri hakkında. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (6), 307-343.
- Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (2006). *Türkiye Bilişim Ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- RDA Steering Committee. (2021). *RDA Glossary*. American Library Association, Canadian Federation of Library Associations, and CILIP: Chartered Institute of Library and Information Professionals.
- Reitz, J. M. (2002). *ODLIS Online Dictionary of Library and Information Science*. ABC-CLIO Western Connecticut State Univ. Libraries Unlimited. <https://odlis.abc-clio.com/>
- Rukancı, F., Anameriç H. ve Tuzcu, K. (2016). *Yazma Eserlerin Bibliyografik Denetimi*. İstanbul: Hiperlink.
- Salgır, A. (1956). Matbaacılığın ilk ürünleri: İnkunabeller. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 5(3), 191-196.
- T. C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü. (2015). <https://sozluk.adalet.gov.tr/Default.aspx>
- The International Council on Archives (ICA). (2024, 8 Kasım). *Multilingual archival terminology*. <http://www.ciscra.org/mat/>
- Topaloğlu, A. ve Kaçalın, M. S. (2009). Sözlük. *TDV İslam Ansiklopedisi C. 37 içinde* (404-414). İstanbul: TDV.
- Tuğlacı, P. (1971). *Okyanus 20. yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük*. İstanbul: Pars Yayıncılık.
- Tuğlacı, P. (2002). *İngilizce-Türkçe Ekonomi ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. Güncelleştirilmiş 4. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü : Sosyal bilimler*. Ankara: TÜBA.
- Uysal, B., Tanrısever, N. H. ve Düzel, O. (2003). *Avrupa Birliği Temel Terimler Sözlüğü (İngilizce-Türkçe) = Glossary for the European Union Basic Terms (English-Turkish)*. Ankara: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. https://www.ab.gov.tr/files/Sozluk/Sozluk_Baski.pdf
- Yılmaz, E. (1996). *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları.